

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Навчально-науковий гуманітарний інститут

Кафедра прикладної лінгвістики

«Допущений до захисту»

Завідувач кафедри

Ніна ФІЛІПОВА

«25» червня 2024 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

на тему:

**Укладання електронного навчального термінологічного
словника з дисципліни
«Лексикологія англійської мови»**

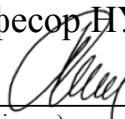
Виконав: студентка групи 4521
Макарчук К. І.

(підпис)

Керівник роботи:
канд. філол. наук, доцент, професор НУК

Філіппова Н.М.

(підпис)

Миколаїв – 2024 р.

Анотація. У кваліфікаційній роботі на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр» було висвітлено професійні навички та надбані уміння випускника спеціальності «Прикладна лінгвістика». У процесі дослідження було виявлено закономірності подання лексики в електронному словнику; було зібрано та проаналізовано термінологічні одиниці терміносистеми лексикологія. Проведено лінгвістичний аналіз термінів, що були відібрані до електронного навчального термінологічного словника “English Lexicology” за допомогою фреймової методики представлення термінології. Результати аналізу описані в паспорті термінологічної системи за екстралінгвістичними та лінгвістичними характеристиками цієї терміносистеми. У результаті укладено та опубліковано електронний навчальний термінологічний словник на онлайн-системі написання словників Lexonomy.

Ключові слова: *терміносистема; електронний навчальний термінологічний словник; фрейм; паспорт терміносистеми.*

Abstract. In the qualification work for obtaining the bachelor's degree, the professional skills and acquired skills of the graduate of the "Applied Linguistics" specialty were highlighted. In the process of the research, regularities of vocabulary presentation in the electronic dictionary were revealed; terminological units of the lexicology term system were collected and analyzed. Linguistic analysis of the terms selected for the educational electronic explanatory and translation dictionary "English Lexicology" was carried out using the frame method of presenting terminology. The results of the analysis are described in the passport of the terminological system according to the extralinguistic and linguistic characteristics of this terminological system. As a result, an electronic educational interpretive and translation dictionary was compiled and published on the Lexonomy online dictionary writing system.

Key words: *term system; electronic educational explanatory bilingual dictionary; frame; term system passport.*

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ	11
1.1 Термін як особлива лексична одиниця	11
1.1.1 Визначення поняття “термін”	12
1.1.2 Процес творення термінів	13
1.1.3 Визначення характерних ознак терміна	15
1.1.4 Функції терміна	17
1.1.5 Особливості терміна у порівнянні з номенклатурними назвами та професіоналізмами	18
1.2 Особливості системи представлення термінологічної лексики	20
1.2.1 Визначення загальноповсякденної та загальнонаукової лексики	21
1.2.2 Основні складові спеціальної лексики	22
1.3 Особливості наукової галузі лексикології	25
1.3.1 Об'єкт, предмет та задачі лексикології	25
1.3.2 Історія розвитку лексикології	27
1.3.3 Сучасні напрямки лексикології	30
РОЗДІЛ 2. ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА “ENGLISH LEXICOLOGY”	32
2.1 Визначення поняття комп'ютерний словник	32
2.1.1 Типи навчальних словників	34
2.2 Форма представлення знань з термінології у вигляді фрейму	35
2.3 Лінгвістичний аналіз термінологічного корпусу “English lexicology”	39
2.3.1 Визначення типу словника	39
2.3.2 Екстралінгвістичні та лінгвістичні характеристики словникового	44

корпусу	
2.3.2.1 Екстралінгвістичні характеристики термінів корпусу	46
2.3.2.2 Лінгвістичні характеристики термінів корпусу	47
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО	54
ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА «ENGLISH LEXICOLOGY»	
.....	
3.1 Особливості комп'ютерної лексикографії	54
3.2 Особливості роботи з онлайн-системою написання словників	57
3.3 Особливості алгоритму укладання словника на онлайн-порталі	58
Lexopomy	
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65

ВСТУП

21 століття — це період швидкого розвитку науки, інформаційних та комп'ютерних технологій, який зробив революцію у сфері традиційної лексикографії і призвів до появи величезної кількості електронних словників і словників-довідників різного типу. Електронні словники виявляються найзручнішим і найнадійнішим засобом створення баз лексичних одиниць, їх коригування, поповнення, оновлення, фіксування розвитку, еволюції та запозичення слів. Саме цим обумовлена необхідність автоматичної обробки словникових даних комп'ютерними програмами, які базуються на системі штучного інтелекту (далі — ШІ). Тобто словник виявляється кінцевим прикладним продуктом для збереження бази галузевих термінів, об'єднаних в одну терміносистему. База термінологічних словників переважно представлена тлумачними (macmilandictionary, collinsdictionary) або перекладними електронними словниками (наприклад, e2u).

Актуальність цього дослідження зумовлена декількома причинами. По-перше, вона пов'язана із тим, що сьогодні надзвичайно важливим є розробка достатньої кількості онлайн засобів для оптимізації навчання, як це показав період пандемії та широкомасштабного вторгнення Росії на територію України. Саме цим обумовлена необхідність створення комп'ютерних словників, як один із засобів, що полегшує навчання в такі складні часи, а тобто цим обумовлено необхідність автоматичної обробки словникових даних комп'ютерними програмами, які базуються на системі ШІ. Тому було вирішено укласти електронний навчальний термінологічний словник, оскільки наш досвід показує, що, на жаль, не вистачає словників такого типу саме у вітчизняній лексикографії.

По-друге, не виникає сумнівів, що сучасна епоха характеризується бурхливим розвитком усіх галузей науки, і в зв'язку з цим виникає проблема у вдосконаленні системи передачі та обробки інформації, що особливо актуально для терміносистем, оскільки кількість термінів у сучасних мовах

значно перевищує чисельність загальновживаних слів, і ця кількість постійно зростає.

Об’єктом дослідження тут слугує терміносистема, яка обслуговує таку галузь знань як лексикологія англійської мови.

Предмет дослідження — специфіка упорядкування термінологічної лексики галузі знань “Лексикологія англійської мови” для укладання електронного навчального термінологічного словника.

Матеріал дослідження включає реєстр 200 словникових статей: термін англійською, термін українською, транскрипція, походження, переклад, дефініція, та приклад. Джерелом матеріалу дослідження слугували підручники, посібники, словники з лексикології для вищих навчальних закладів: Ніколенко А.Г. “English Lexicology: theory & practice”; Кваселевич Д.І., Сасіна В.П. “Практикум з лексикології сучасної англійської мови”; Верба Л.Г. “Порівняльна лексикологія англійської та української мов”.

Мета цієї роботи полягає у створенні електронного навчального термінологічного словника з дисципліни “Лексикологія” для самостійної роботи студентів спеціальності “Прикладна лінгвістика”.

Завдання

1. обрати визначення поняття “термін”;
2. дослідити можливості представлення терміносистеми;
3. обґрунтувати структуру представлення знань у вигляді фрейма;
4. розробити лінгвістичний паспорт терміносистеми «лексикологія англійської мови»;
5. визначити поняття “електронний навчальний термінологічний словник”;
6. виявити закономірності подання лексики в електронному словнику;
7. укласти електронний навчальний термінологічний словник з лексикології для самостійної роботи студентів.

У роботі було використано різні **методи дослідження**: 1) загальнонаукові методи: метод аналіз й синтезу, а також метод узагальнення, які прислужились в упорядкуванні теоретичної частини роботи та її кваліфікації; метод кількісних підрахунків, що став доречним у визначенні обсягу та динаміки функціонування досліджуваного об'єкта; метод порівняльного аналізу, що використовувався для порівняння термінів власне англійською та в українському перекладі; 2) спеціальні лінгвістичні методи: методика компонентного аналізу як різновид структурного методу з метою визначення впорядкування термінів відповідно до їх дефініцій; зіставний метод сприяв дослідженню та опису терміносистеми певної галузі через системне синхронне зіставлення з терміносистемою іншої мови; метод суцільної вибірки було використано з метою виокремлення термінологічної лексики з фахових текстів попередньо зазначених підручників, довідників, словників з метою відбору та формування фактичного матеріалу дослідження; паралельно було застосовано метод аналізу дефініцій, який має на меті уточнювати дефініції відібраних термінів; метод опису та класифікації застосовується під час аналізу угруповання певних термінологічних одиниць у різні групи за певними ознаками за допомогою фрейму як методики відбору; системний метод розглядає електронний комп'ютерний словник як цілісне системне структурне явище; 3) методи інших наук: метод формального розроблення програмного забезпечення, за допомогою якого було розроблено електронний словник на просторі онлайн-системи з написання та публікації словників.

Теоретичне значення дослідження полягає в його внеску у наступні галузі лінгвістики: термінознавство, лексикологія, лінгводидактика, оскільки цей словник виявляється оригінальною розробкою, бо відсутні праці такого типу у сучасній вітчизняній лінгвістиці, а тому і відсутня певна термінологічна база, і це значним образом ускладнює дослідницьку діяльність. Також наша робота представляє потенційну цінність для комп'ютерної лексикографії, оскільки кінцевим продуктом нашого

дослідження є унікальний електронний навчальний термінологічний словник, який у перспективі матиме більше словникових статей.

Практична цінність дослідження — це електронний словник-довідник як готовий продукт, який можна буде використовувати у ролі засобу для самостійного опрацювання матеріалу та самоперевірки з дисципліни “Лексикологія англійської мови”. Це допоможе студентам спеціальності “Прикладна лінгвістика” краще та легше орієнтуватися у поточних термінах з дисципліни лексикологія, та зіставляти їх із прикладами та відповідниками українською мовою.

Структура роботи

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, кінцевої частини та списку використаних джерел.

У Вступі подається опис проблематики та актуальність теми у 21 ст., також об'єкт та предмет дослідження, матеріал дослідження, мета, завдання, методи дослідження, практичне та теоретичне значення дослідження.

У Розділі 1 “Особливості термінологічної лексики” описуються особливості представлення термінологічної лексики. Детальна увага надається терміну як особливій лексичній одиниці; системі представлення спеціальної лексики; лексикології взагалі, її особливості, характеристиці, предмету, об'єкту та задачі, історії її розвитку та новим галузям цієї науки, які безпосередньо пов'язані зі створенням електронних словників.

У Розділі 2 «Лінгвістичний аналіз електронного навчального термінологічного словника ”English Lexicology”» визначається термін “комп'ютерний словник”. Визначаємо термін цього поняття, особливості словника такого типу, різновиди, історія виникнення. Розглядається фрейм як форма представлення знань термінології. Власне після цього, в кінці другого розділу відбувається аналіз відібраних термінів до комп'ютерного словника.

Розділ 3 присвячено опису особливостей комп'ютерної лексикографії як науки, що поєднує лінгвістику та ІТ. Подаються обґрунтування, чому саме було обрано платформу Lexopomtu для створення та публікації електронного

словника, які переваги та можливості цього сайту. Закінчується третій розділ власне поданням опису схеми роботи цього словника, його аналіз.

Після трьох розділів подаються висновки, у яких висвітлюється результат роботи та підбиваються підсумки проаналізованого в теоретичній та практичній частинах.

В кінці додається список використаної літератури.

Результати дослідження були висвітлені в наступних статтях: “Лінгвістичний аналіз термінів терміносистеми “Лексикологія англійської мови” на основі електронного навчального термінологічного словника “English lexicology””, яка була опублікована у збірці матеріалу “Прикладна лінгвістика 2024: проблеми та рішення” (м.Миколаїв, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, 16-17 травня 2024 р.) та “Процедура укладання комп'ютерного словника як засобу оптимізації навчання студентів спеціальності “Прикладна лінгвістика””, яка була опублікована у збірці матеріалу “Прикладна лінгвістика 2023: проблеми та рішення” (м.Миколаїв, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, 18 травня 2023 р.).

РОЗДІЛ 1

ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ

1.1 Термін як особлива лексична одиниця

Термінологія “стрімко розвивається, активно взаємодіє з іншими словами словникового складу мови, у першу чергу із загальновживаною лексикою”[6, с.3]. Дослідження утворення термінологічної лексики, її структури та систематичної організації нині є одним із найважливіших завдань та цілей сучасної лінгвістики [6, с.3].

Відомо, що особливим історичним успадкуванням певної країни, нації є словник, бо саме він фіксує кожен етап розвитку мови країни та суспільства, соціуму, і людей взагалі, як невіддільної частини творення мови. Багатомовні тлумачні словники посідають вищий рівень, оскільки вони мають статус національного надбання, бо вважаються джерелом, що охоплює інформаційний та культурний ресурси.

Початкові етапи лексикографічної діяльності було розпочато у 17 столітті, коли вийшов перший словник в українській лексикографії "Лексіконъ славенноросскій і именъ тълкованіє" Памва Беринди. Він був представлений у вигляді паперового словника та містив приблизно 7 тисяч словникових статей. Це були переважно загальні та власні назви тогочасної церковнослов'янської мови з перекладом українською мовою, актуальною в ті часи. Цей словник став важливим кроком у становленні української лексикографії та збереженні лінгвістичної спадщини. З розвитком технологій та зміною потреб суспільства, лексикографічна діяльність також зазнала значних змін. У 21 столітті укладання електронних словників стало найактуальнішим способом структуризації та збору інформації з певної галузі в один цілісний прикладний продукт. Такі електронні корпусобазовані словники посідають особливе місце в лінгвістичній науці, а саме в лексикографії. Вони виконують дві основні задачі: збір теоретичної інформації та структурне, логічне, систематизоване подання цієї інформації.

Проблематика термінології поступово починає ставати актуальною для сучасного мовознавства. Сьогодні вона виявляється важливою не тільки для лінгвістів і фахівців різних науково-технічних галузей, але і для суспільства в цілому, оскільки становить частину мовленнєвої політики країни. Практична потреба в термінологічних дослідженнях і публікаціях, які мають не лише науковці та спеціалісти, а й усі освічені громадяни, говорить про надзвичайно зрослу сучасну роль термінології як метадисципліни, що формує фундаментальні підвалини наукового мислення та охоплює проблеми всіх наукових спеціальностей та професій. Термінологія визначає мовні засоби наукового освоєння світу і робить будь-яку пізнавальну діяльність максимально ефективною, адже термінологічний апарат є ключовим елементом для кожної науки, для кожної професії. Функціонування та здійснення будь-якої людської діяльності сьогодні неможливе без чіткого та суворо визначеного набору термінів, на який покладено дві основні функції: відображення знань у даній галузі та забезпечення наукової та професійної комунікації.

1.1.1 Визначення поняття “термін”

Сьогодні існує багато визначень поняття “термін” у філології, яке може варіюватися залежно від контексту та підходу різних вчених (наприклад, Хаютин А.Д., Степанова М.Д., Чернишова І.І.).

Слово “термін” у значенні слова або словосполучення, що є точним позначенням конкретного поняття в галузі науки, техніки, мистецтва, — є запозиченням із середньолатинської мови: слат. *terminus* «слово зі строго визначеним науковим поняттям» походить від лат. *terminus* «пограничний (межовий) знак; закінчення, кінець, межа».

“Терміни – це важливі елементи наукового апарату теорій і концепцій, які описують об'єкти різних галузей знань і діяльності, поряд з іншими знаковими засобами та номенклатурами, власними іменами, символами, індексами, формулами, схемами.” [18, с.3].

Більш широкою та детальною дефініцією терміна можна вважати думку О. Пономаріва, що висунув її у своїй праці “Стилістика сучасної української мови”: — “Термін – це одиниця історично сформованої термінологічної системи, що визначає поняття та його місце в системі інших понять, виражається словом або словосполученням, служить для спілкування людей, пов’язаних єдністю спеціалізації, належить до словникового складу мови й підпорядковується її законам” [14].

На кожному етапі розвитку мови дефініції термінів змінюються залежно від того, як змінюється лінгвістика. Визначення поняття термін можна трактувати по-різному і від цього залежать різні підходи, через призму яких розглядається поняття термін.

Якщо розглядати термін з погляду субстанціонального підходу (Д.С. Лотте, В.Г. Даніленко), то терміна — це особлива мовна номінативна одиниця, що відрізняється від інших системністю, однозначністю, нейтральністю, неемоційністю, специфікою вживання та функцією, що називає поняття.

За функціональним підходом (Л.А. Капанадзе, В.М. Лейчик) терміни виступають не у ролі особливих слів, а йдуть як слова в особливій функції.

За варіантним підходом (П.А. Флоренський), термін — це 1) варіант звичайного загальноновживаного слова, або 2) спеціально новостворена лексема, якій притаманні риси звичайного слова та додалися нові інші специфічні риси.

Номінативний підхід (О.В. Суперанська). Термін — це знак, а знак людина розуміє тоді, коли для його мозку цей знак входить до певної знакової системи.

Відповідно до когнітивного підходу, термін — це головна одиниця науки та техніки, що номінує об’єкти або процеси та є засобом пізнання світу.

1.1.2 Процес творення термінів

Термін з погляду історичного формування різновидів мови — це один зі стилістично-маркованих прошарків словникового складу мови.

Термінологічна лексика має стрімкий розвиток та активно переплітається і взаємодіє з іншими лексичними одиницями різних галузей, але найбільше із загальноновживаною лексикою. Тому, з цього випливає головне завдання лінгвістики сьогодні — вивчення системи утворення термінологічної лексики, структури та її смислове значення [6, с.3].

Терміни — це формальні слова, які пов'язані з науковим стилем мовлення та обслуговують виробництво та техніку. Звісно, ще є терміни й в інших галузях життя. Проте, перш за все термін — це надбання науки та необхідний елемент наукового мовного стилю. Загальною рисою усіх термінів є їх властивість строго логічно позначати предмети та явища дійсності.

Терміни виникають як на основі “своїх” слів, так і на основі слів, що запозичені з інших мов. “Своє” слово для того, щоб стати терміном, звужує та різко окреслює одне зі значень.

Іноземні слова зазвичай становляться термінами в результаті спеціального відбору для поповнення термінології мови, що запозичує. Для цієї мети виявляються найбільш придатними давньогрецька та латинська мови. Стародавні класичні літературні мови дали багатьом сучасним мовам не тільки слова-терміни, але й «слова-частини», із яких мова, що запозичує, «виробляє» нові терміни за своїми правилами словотворення.

Такі терміни легко переходять з однієї мови в іншу та сприяють міжнародному науковому спілкуванню. Нерідко терміни “виготовляються” доволі штучно, “винаходяться” спеціалістами, доволіно усікаючими та такими, що поєднують частини чужих та власних слів.

Існує помітна різниця у ступені “термінологічності” значення термінів, які утворюються на основі “своїх” та на основі “чужих” слів. У першому випадку дуже часто поруч із термінологічним значенням паралельно існує і загальне, нетермінологічне. Такий термін, якщо він ще недостатньо освоєний, розуміється у своєму загальному сенсі.

В ідеалі кожний термін повинен бути однозначний. Проте насправді наша мова налічує немало неоднозначних термінів, тому це породжує певні складнощі в орієнтуванні наукових відомостей в певній галузі.

Демонстрація повної лексичної системи під кутом історичних змін та розвитку є одним із головних етапів представлення термінологічної лексики. Цей процес бере початок із закріплення певних лексичних одиниць у хронологічному порядку за часом їх запозичення у мову. П. Гриценко вважає, що будь-яка лексична одиниця, що не належить до складу жодного зі словників, не належить до лінгвістичного інформаційного простору.

Сучасний період життя відрізняється певними змінами, що виникли через розвиток наукового та технічного прогресів. Такі зміни поступово вводять, впроваджують наукові та технічні галузі у майже всі сфери життєдіяльності людини. Такий швидкий розвиток породжує виникнення нових понять, термінів, явищ тощо. Таке велике насичення та заповнення науками повсякденного життя дає поштовх на виникнення термінологічної лексики.

У працях науковця Л. Паламарчука можна прослідкувати базові методи представлення термінологічної лексики. Таким чином, при доборі лексики до загальномовного словника долучається лексика різних наукових та технічних галузей на тому рівні, який наявний у підручниках старшої школи. Проте, власне в період укладання словника, від самого початку набір набраної лексики розбавляється іншими настановами й тому втрачає свою первісну точність, характер, мету та завдання, а також чітко обмежені кордони й обсяг цієї термінологічної лексики [17, с.9].

1.1.3 Визначення характерних ознак терміна

Таким чином, загальними ознаками термінів можна вважати:

- збереження системності (кожний термін входить до складу певної терміносистеми, а за її межами термін може набувати іншого значення);

- однозначність (більшість термінів, на протиставлення загальноновживаній лексиці — однозначні, проте вони зберігають свою однозначність лише у межах однієї певної терміносистеми);
- точність значення терміна. Це означає, що кожний термін повинен у своїй дефініції мати найчіткіше, найповніше визначення, яке передає суть самого поняття. Якщо значення терміна передано не чітко, можуть виникнути складнощі та непорозуміння у певній галузі;
- експресивно нейтральні (загалом терміни не виражають емоційності);
- стислість (короткі терміни є дуже зручними у використанні, проте не завжди вдається утворити короткий термін, який би найточніше передавав суть поняття);
- специфіку вживання (тобто приналежність терміна до певної галузі науки);
- дефінійованість, тобто кожен термін повинен мати дефініцію, що чітко окреслює його значення;
- милозвучність (цей пункт є основною причиною, чому не слід створювати терміни на основі діалектів, жаргонів, варваризмів);
- не мають синонімів;
- мають дериваційну можливість створювати похідні слова;
- чітко відповідають правилам та нормам мови, у якій використовуються
- контекстуальну стійкість;
- функцію, що називає поняття;
- езотеричність;
- конвенційність;
- номінативний характер;
- відтворювання в мовленні [18, с.11, 31].

Тобто, терміни — це офіційні позначення, що вживаються конкретно в певній галузі науки та мають певне значення. Терміни — це виключно

одиниці мови науки та техніки, що не використовуються в буденному житті, а лише фахівцями в наукових роботах.

1.1.4 Функції терміна

Головною особливістю термінів є сфера їх застосування, оскільки вони належать до мови, що пов'язана з наукою і технікою, а не повсякденною, побутовою лексикою. Таким чином, у науковій мові терміни виконують наступні функції: номінативні (тобто називання, номінація того чи іншого об'єкта), сигніфікативні (чи семасіологічна функція), комунікативні (інформаційна).

Зазвичай, номінативна (або репрезентативна) функція може реалізуватися у терміна лише за умови, якщо він показує спеціальне поняття у спеціальній сфері життя, тобто наука, техніка тощо. Однак номінативна функція може зустрічатися не лише в термінах, а й у звичайних лексичних одиницях.

Сигніфікативна функція спрямована на позначення ключового поняття в системі понять цієї галузі. Ця функція виражає відмінність одного терміна від іншого за конкретними рисами, які не притаманні одному із них. Вчені вважали цю функцію за головну відмінність між терміном та звичайним словом.

Далі йде комунікативна функція. Комунікативна функція відповідає за передачу спеціального знання в часі та просторі, тобто її головна мета — передати певну інформацію за допомогою слів від суб'єкта 1 до суб'єкта 2. Проте, коли мова йде про терміни, ситуація складніше. У звичайному побутовому спілкуванні люди легко розуміють один одного, проте у професійному часто виникають питання та сперечання щодо терміна, його дефініції. У комунікативній функції ще виділяють її підфункції:

- інформативна (мета — повідомити певну інформацію);
- емотивна (мета — передати своє ставлення, почуття до змісту тексту);
- прагматична (мова використовується як інструмент впливу);

- фактична (мова як засіб що поєднує зв'язок між співрозмовниками).

1.1.5 Особливості терміна у порівнянні з номенклатурними назвами та професіоналізмами

Сучасні лінгвісти вивели основні особливості терміна:

- термін та певна наукова галузь тісно пов'язані між собою, оскільки в іншій галузі те саме слово може мати інший сенс;
- власне сенс цього терміна розкривається через чітке та смислове визначення, а не через його ЛЗ.

Головна особливість термінів виражена у сфері їх застосування, тобто вони належать до мови науки та техніки, але їх не можна віднести до одиниць природної мови.

За останні десятиліття в термінознавстві утвердилися назви для таких основних підкатегорій термінології: прототерміни, передтерміни, терміноїди та псевдотерміни.

Проте, є такий термін як “номенклатурна назва” (або номен, або номенклатура), і його не слід плутати із власне терміном. Терміни виконують як правило свої функції разом із номенами. Номени — це абстрактні та зручні системи конвенційних символів. Існує понад 20 найменувань для номенів. Усі ці номінації мають право на існування та широко використовуються науковцями в їхніх працях. Сфера застосування номенів така ж сама як і у термінів — наука та техніка. Вважається за недоцільне відокремлювати ці два поняття. Оскільки, межа між цими двома термінами дуже тонка, тому кожен термін може стати номенклатурною назвою і навпаки. Інші вчені, вважають що ці два поняття є протиставленням і не можна їх поєднувати та взаємозамінювати.

Така версія була запропонована радянським лінгвістом Г. О. Винокуром. Він вважав, що номени — це єдина система, що містить символи абстрактні та умовні, та головною ціллю яких є швидке та зручне орієнтування.

На протиставлення номенам є професіоналізми, у яких відсутнє чітке наукове визначення. Професіоналізми — це слова або словосполучення, які зазвичай використовуються у мовленні людей певної професії, галузі науки, проте не є чіткими науковими термінами. Є ряд особливих ознак, що точно розмежовує, відокремлює професіоналізми від термінів:

	Терміни	Професіоналізми
1.	Належать до нормативної спеціальної лексики мови науки	Належать до ненормативної спеціальної лексики
2.	Обов'язково фіксуються в словниках	Рідко бувають подані у загальних та спеціальних словниках
3.	Існують в обох сферах: і функціонування, і фіксації	Існують зазвичай у сфері функціонування
4.	Сфера використання — письмове мовлення	Сфера використання — усне, розмовне мовлення
5.	Можуть бути відомі людям, що не пов'язані з цією галуззю науки чи техніки	Мають широку сферу спеціальної діяльності
6.	Системні зв'язки виражено не дуже чітко	системні зв'язки виражено чітко
7.	Експресивно нейтральні	Виражають певну емоційність, експресію
8.	Розташування у термінологічній системі — центр	Розташування у термінологічній системі — периферія
9.	Не здатні до скорочення	Здатні до скорочення
10.	Більша, порівняно з професіоналізмами,	Менша спеціалізація словотвірних засобів

	спеціалізація засобів	словотвірних
--	--------------------------	--------------

1.2 Особливості представлення спеціальної лексики як системи

Як ми відмітили раніше: у 21 ст. активного розвитку набула спеціальна лексика, а саме термінологічна та загальнонаукова, оскільки ці гілки безпосередньо переплітаються та взаємодіють із загальнонавчальною лексикою. Також, значної уваги вчені приділили до вивчення спеціальної лексики у невластивій їй сфері використання, наприклад в художній літературі. В. Виноградов вважає, що художній стиль може поєднувати у собі характеристики та властивості інших стилів, наприклад у використанні спеціальної лексики.

“Спеціальна лексика – це слова і вирази, які вживаються групами людей, об’єднаними професійною спільністю. У ній виділяються два основні шари: терміни та професіоналізм. Термінами називаються слова, що є спеціальними назвами наукових, технічних, сільськогосподарських, суспільних понять” [8, с.63]. Спеціальна лексика має таку назву через професійну сферу спілкування фахівців, яку вона обслуговує. У термінології однією з актуальних проблем є ідентифікація термінів із суміжних розрядів та поєднання їх в один шар словникового складу мови, оскільки є певна різниця між спеціалізацією значень та сферою використання. Проблема класифікації спеціальної лексики наразі дуже цікавить науковців, а саме опис структури спеціальної лексики та порівняння: чим схожі та відмінні основні класи, тому цей розділ буде присвячено саме ролі спеціальної лексики та її розгалуження на класи в сучасній лексичній системі [15, с.42].

Отже, спочатку введемо визначення: спеціальна лексика – це слова та словосполучення, які є частиною словникового запасу людей певної професійної сфери. Якщо спростувати це визначення, то спеціальна лексика — це такі сталі слова, що використовуються людиною лише в певній науковій сфері та не вживаються у побуті.

У цілому, всю спеціальну лексику можна розділити за такими її характерними особливостями:

- вторинне використання лексичних одиниць, що розвивається на підґрунті їх основного застосування;
- обмежена сфера застосування;
- відсутність можливості перекладати на інші мови;
- збільшений денотативний зв'язок;
- особливе відношення до полісемії та антонімії;
- відсутність можливості замінити окремі елементи без узгодження з галузевими традиціями.

1.2.1 Визначення загальновживаної та загальнонаукової лексики

У творенні певної терміносистеми важливе місце посідає два основні фактори: екстралінгвістична та лінгвістична складові. Терміни, що належать до цієї нової терміносистеми можуть бути використані та в пересічних наукових сферах, проте під час творення цієї терміносистеми ті ж самі терміни, про які йде мова, можуть переходити до інших, наприклад до загальнонаукових або загальновживаних.

Таким чином, структура будь-якої спеціалізованої терміносистеми має містити:

1. загальновживану лексику;
2. загальнонаукові терміни, що називають прості поняття;
3. терміни, що можуть бути використані у декількох пересічних галузях;
4. лексичні одиниці, що належать до вузькоспеціальної лексики, наукової термінології.

Загальновживана лексика являє собою базу, фундамент усієї лексики певної мови. Без неї не існувало б мови та мовлення взагалі. Загальновживана лексика — це така лексика, що вживається та використовується в усному та писемному мовленні усіма носіями мови. Такі слова нерозривно пов'язані із повсякденним життям, тому займають важливе

місце у лексичному складі кожної мови. Загальноновживана лексика зазвичай — стилістично нейтральна.

Загальнонаукова лексика — це ті терміни, що можуть вживатися у різних пересічних наукових термінологіях. Загальнонаукова та загальноновживана лексика переплітаються між собою, тому майже неможливо визначити між ними кордон. Загальнонаукові терміни займають не останнє місце в організації та створенні наукового тексту, у цьому випадку вони виступають з'єднувальним компонентом у словниковому складі наукових текстів.

“При перекладанні загальнонаукових слів можливі такі ситуації:

- наявність постійного перекладного еквівалента;
- наявність контекстуального перекладного еквівалента.” [31, ел. ресурс].

За умови виникнення першої ситуації, не виникає жодних проблем, оскільки в мові, на яку перекладаємо, наявний еквівалент терміну, який можна знайти в словнику. Такі еквіваленти мають назву “постійні”. Проте є такі терміни, що не мають чіткого відповідника, тому доводиться перекладати суть за контекстом. Такі еквіваленти називаються “перекладними”.

1.2.2 Основні складові спеціальної лексики

Як вже було зазначено вище, терміни, професіоналізми та номенклатурні назви є головною складовою усієї спеціальної лексики. Якщо саме визначення спеціальної лексики сформулювати у простіший спосіб, то воно звучатиме наступним чином — це слова чи словосполучення, що виступають у ролі визначення якогось поняття та є сталими відтворюваними елементами, що посідають особливе місце в системі спеціального знання.

Слід зауважити, що обсяг лексики та межі класів спеціальної лексики нечіткі та неоднозначні, оскільки інколи важко помітити переходи лексичних одиниць з одного класу в інший. Таким чином ця неоднозначність ускладнює визначення приналежності лексичних одиниць до однієї конкретної сфери.

Сотні тисяч слів належать до спеціальних наукових, професійних або торговельних термінологічних систем і не використовуються і навіть не розуміються людьми поза певною спеціальністю. Кожна сфера сучасної діяльності має свою спеціальну лексику. Існує спеціальна медична лексика, а також спеціальні термінології з психології, ботаніки, музики, лінгвістики, методики навчання та багатьох інших [23, с.(тема 3 пункт 6.5.2.3)].

Термін — це слово або словосполучення, що означає чітко окреслене спеціальне поняття якої-небудь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо [30, ел.ресурс]. Терміни виконують свої основні функції (номінативна, сигніфікативна, комунікативна) саме в науковій сфері.

У сфері термінології існує кілька суперечливих проблем. По-перше, це питання про те, чи втрачає термін свій термінологічний статус, коли він стає загальноживаним. Є мовознавці, на думку яких, термінами є лише ті слова, які зберегли свою винятковість і не відомі чи визнані за межами своєї специфічної сфери.

Існує й інша думка, згідно з якою будь-яка термінологічна система повинна охоплювати всі слова і групи слів, що передають поняття, властиві певній галузі знань, незалежно від їх винятковості. Сучасні дослідження різних термінологічних систем показали, що між термінологією і загальною системою мови немає непроникної стіни. Навпаки, термінології, здається, підкоряються тим самим правилам і законам, що й інші шари лексики. Тому обмін між термінологічними системами та загальноживаною лексикою є цілком нормальним явищем, і було б неправильно розглядати термін як щось особливе і відокремлене.

Дві інші суперечливі проблеми стосуються полісемії та синонімії. На думку деяких лінгвістів, ідеальний термін повинен бути моносемантичним (тобто мати лише одне значення). Багатозначні терміни можуть призвести до непорозуміння, що може мати серйозні наслідки.

Професіоналізми — це слова або мовленнєві звороти, властиві мовленню людини певної професії [30, ел.ресурс]. По своїй суті вони не

мають відношення до строгих наукових позначень понять. Професійні слова називають заново поняття, знаряддя або інструменти, що вже існують і мають типові властивості спеціального коду. Головною ознакою професіоналізму є його технічність. Професіоналізми - це спеціальні слова в нелітературному шарі англійської лексики, тоді як терміни - це спеціалізована група, що належить до літературного шару слів. Терміни, якщо вони пов'язані з добре відомою пересічній людині сферою чи галуззю науки чи техніки, легко розшифровуються і потрапляють у нейтральний шар лексики.

Професіоналізми, як правило, залишаються в обігу в межах певної спільноти, оскільки вони пов'язані зі спільною професією та спільними соціальними інтересами. Семантична структура терміна, як правило, прозора і тому легко зрозуміла. Семантична структура професіоналізму часто затьмарюється образом, на якому базується значення професіоналізму, особливо коли ознаки об'єкта, про який йде мова, метафорично чи метонімічно відображають процес роботи. Як і терміни, професіоналізми не допускають полісемії, вони однозначні.

Однак деякі професіоналізми, як і деякі терміни, стають популярними та поступово втрачають свій професійний колорит. Також не варто змішувати професіоналізми з жаргонізмами. Як і сленгові слова, професіоналізми не мають на меті секретності. Вони виконують суспільно корисну функцію в спілкуванні, сприяючи швидкому й адекватному сприйняттю повідомлення.

Номени, або номенклатурні назви, або мовні товарні знаки з'явилися в результаті швидкого розвитку торгівлі. Умовно, його можна вважати за особливий знак, головним завданням якого є відрізнення товарів та послуг виробника від тих самих найменувань виробника-конкурента. Це символічні, умовні скорочення, що можуть бути виражені у формі цифр або набору букв, які формуються на базі денотативних термінів [11, с.52].

Слід зазначити, що проблема питання номенклатурних назв підіймалася вітчизняними та закордонними вченими не один раз, проте досі ще не визначено конкретно яке місце у термінології та у спеціальній лексиці взагалі посідають номени.

1.3 Лексикологія як базова лінгвістична дисципліна

“Лексикологія (грец. *lexikos* словесний і *logos* слово, вчення) — розділ мовознавства, який вивчає лексику (словниковий склад мови), лексеми як визначальні структурно-семантичні одиниці мови, їх функціональні можливості, висвітлює процес формування словникового складу в соціально-історичному, національному контексті. Лексикологія тісно пов’язана з лексикографією, семантикою, семасіологією, етимологією, діалектологією, стилістикою, фразеологією, стосується літературної практики, яка також є об’єктом вивчення. Лексикологія формувалася одночасно з етимологією, риторикою, поетикою, виокремилась як наука у XVII — на початку XVIII ст. Детальніше термін «Лексикологія» обґрунтований в енциклопедії Д. Дідро та Ж. Д’Аламбера. Термінологічні аспекти лексикології опрацьовував І. Верхратський та ін. на межі XIX—XX ст. Розділи лексикології розглянуті в курсі української мови Б. Ткаченка (1928), Л. Булаховського (1931, 1958), А. Грищенка (1997) та ін. Систематизацію лексикології здійснили представники Празького лінгвістичного гуртка, а також неогумбольдтіанці Л. Вайсгербер, Й. Трір та ін.” [7, с.550].

За українським мовознавцем Кочерганом М. П., лексикологія — це розділ науки про мову, який вивчає лексику (словниковий склад мови).

1.3.1 Історія розвитку лексикології

Шлях розвитку лексикології як науки лежить від початку 18 століття. Умовно можна поділити усю історію виникнення та розвитку лексикології як науки в різних частинах світу на 4 етапи.

Першим етапом, який розпочав розвиток цієї науки, можна вважати 1765 р. та період, коли два французьких науковці Д. Дідро і Ж. Д’Аламбера вперше використали термін “Лексикологія” у своїй енциклопедії. На той

момент лексикологію заведено було вважати за один із головних розділів науки про мову. За Д. Дідро та Ж. Д'Аламбером, головним завданням лексикології є аналіз та опрацювання організації та систематизації лексики. Найбільшої уваги вони приділяли саме етимології слів. Також, вже починаючи з 18 ст. було представлено укладання переносного та прямого значення лексем. Виділялося більше ніж 200 видів тропів. Починаючи з 19 ст. Мовознавство починає розвиватися більше в історичному плані. Такий перехід ознаменувався певним внеском у науку, що його зробив Расмус Раск — данський лінгвіст та один з основоположників індоєвропейстики та порівняльно-історичного мовознавства. Він був першим науковцем, який заснував власне порівняльну лексикологію. У цей же період (19 ст.) у Європі широкої уваги дослідників-лексикологів отримала семантика. Основними науковцями, що започаткували цей напрям були В. Фон Гумбольдт, А. Дармстетер, Г. Пауль та М. Бреаль. Їхня увага була приділена вивченню внутрішньої форми слова, а також розглядали та визначали закономірності в історичному плані, а саме етимологію, як зміну значення слова та запозичення цього слова іншою мовою.

Другий період починається з першої половини 20 ст. Вперше науковці (Ф. Де Соссюр та І. А. Бодуен де Куртене) обрали досліджувати та аналізувати систему лексикології не на прикладі мертвих мов, як то робили їх попередники, а — сучасних. Ними була запропонована певна схема вивчення та опанування мови не у непрямий спосіб через вивчення окремих правил та фактів, а розглядати мову — цілком, як єдину складну знакову систему. В результаті цього, широкого поширення набувала семасіологія як наука досліджує значення слів. Більшої уваги починають приділяти одному із видів лексикології, а саме — загальній лексикології (яка відповідає за будову слів та функціонування лексики в мові).

Слово розглядалося в концепції одиниці мови, а лінгвісти почали розглядати лексикологічні одиниці із боку філософії, та досліджувати вплив однієї науки на іншу через призму лексикології. Також після цього

лексикологію почали розглядати через інші науки, наприклад, соціолінгвістика. В цьому були залучені французькі вчені Антуан Мейе, Еміль Бенвеніст, М. Коен та Поль Лафарг. Вони також розглянули лексикологію паралельно з етимологією, тобто поглибилися у вивчення історії походження слів у прямому зв'язку з історією країни.

Третій етап починається з другої половини 20 ст. та таких радянських науковців-лінгвістів як О. І. Смирницький, О. С. Ахманова, Д. М. Шмельов, В. А. Звегинцев. У цьому періоді продовжується поглиблене вивчення загальної лексикології та починається ознайомлення із теоретичною лексикологією. Вони працювали над розробкою загальної теорії мови як універсальної знакової системи. Семантику вже було поділено на три галузі: епідігматика, парадигматика та синтагматика. Активно публікувалися праці вчених з галузі синонімії, антонімії та полісемії. У 70-80 рр. Основний акцент був на системності організації лексики. Проте на цьому етапі у кінці 20 ст. на радянських науковцях Ю. Н. Караулов та О. С. Ахманова розвиток лексикології в соціолінгвістичному ключі дещо призупинився. Уся увага перейшла на повноцінні самостійні науки — соціолінгвістика і психолінгвістика. Значний вклад у розвиток лексикології (а саме етимології) зробив радянський лінгвіст-славіст Олег Миколайович Трубачов — створив словник праслов'янських мов. Також відомий як перекладач: переклав на російську мову етимологічний словник Макса Фасмера (у рос. перекл. “Этимологический словарь русского языка Макса Фасмера”).

1.3.2 Сучасні напрямки лексикології

Після третього етапу йде завершальний четвертий. І, оскільки, на дворі 21 ст., яке ознаменувалося швидким розвитком наукових технологій, то і лексикологію зміни також не оминули. Додається багато нововведень у галузях лінгвістики. Вчені починають аналізувати функції слова безпосередньо у мовленні. З'являються нові наукові напрямки лексикології, що пов'язані з появою комп'ютерів та текстових процесорів — це

комп'ютерна, когнітивна, функціональна лінгвістика і лінгвокультурологія. [24, ел.ресурс]

Розпочинаючи з комп'ютерної лінгвістики, пропоную детальніше розглянути її мету та завдання. Отже, спеціаліст у галузі комп'ютерної лінгвістики — це сучасна спеціальність, що має справу з двома науками, які знаходяться на межі, — це математика та лінгвістика. Такі спеціалісти зазвичай мають справу із комп'ютерним перекладом, займаються опрацюванням програм, що виконують розпізнавання людського мовлення. Взагалі, комп'ютерна лінгвістика — це така наука, що має справу із точними та гуманітарними науками разом, і, отже, має змогу розв'язувати проблеми, що пов'язані напряду із цими науками.

Результат праці комп'ютерних лінгвістів є дуже широким: починаючи зі створення алгоритмів для програм і власне самих програм, а це попереджає розробку комп'ютерних онлайн-словників, перекладачів тощо. Яскравим прикладом застосування усного мовлення є сучасні гаджети (голосові помічники на телефонах, муз. колонках, ноутбуках, ПК тощо), онлайн-перекладач, месенджери, а також сучасні розумні будинки, що також оснащені голосовим керуванням. Такий сучасний прогрес дуже допомагає не лише звичайним людям зекономити час, а й людям, які мають вади із зором та/або слухом.

Усі науки, які в собі об'єднала комп'ютерна лінгвістика (далі — КЛ), вивчалися як самостійні ще задовго до виникнення КЛ як самостійної прикладної науки. Пізніше КЛ об'єднала їх в собі та почала активно розвиватися як самостійна наука в США в другій половині 20 ст.

На початку розвитку КЛ, в 50-70 рр. Було виокремлено дві парадигми: символічна (вперше були створені комп'ютерні програми зі зчитування усного мовлення: GPS та Logic Theorist) та стохастична (було створено перший розпізнавач графем і почали з'являтися перші корпуси).

Другий період розвитку (70-80 рр.) ознаменувався розробкою систем розпізнавання усного мовлення, а також виникненням першого робота.

Вперше згадується поняття фрейма, як схематичної моделі, що обґрунтовує використання того чи іншого елемента у своїй структурі.

У 80-90 рр. починається активний розвиток і розробка корпусної лінгвістики, як галузі мовознавства взагалі, що відповідає за створення корпусів та операцій із ними.

З кінця 90-х рр. і до нашого часу широкого розвитку набули комп'ютерні технології. Особливе поширення мали текстові редактори, наприклад Word, активніше почали вводити в використання корпуси текстів (художньої та наукової літератури, газет, біографій, монографій тощо) [26, ел.ресурс]. Було створено Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК). Він був призначений “для здійснення лінгвістичних досліджень з граматики, лексики, історії української літературної мови, а також для використання під час укладання словників та граматик” [25, ел.ресурс]. Цей корпус охоплює тексти у ньому у період з 1816 по 2019 рр. Також у цей період набули поширення і нові пошукові системи, машинний переклад.

Сьогодні КЛ продовжує активно розвиватися, оскільки зараз комп'ютер та Інтернет — невіддільні речі кожної людини, що допомагають їй у розв'язанні будь-яких задач. Головним завданням спеціалістів з КЛ є:

- створення систем “запитання-відповідь”;
- опрацювання алгоритмів машинного перекладу;
- створення електронних корпусобазованих словників;
- прилаштування сучасних гаджетів до розпізнавання усного мовлення.

Результатом такої праці комп'ютерних лінгвістів є готовий продукт — онлайн-платформа на основі ШІ для допомоги у спілкуванні англійською. Вона була створена українськими дослідниками Максимом Літвіном, Дмитром Лідером та Алексом Шевченком. Цей додаток допомагає правильно, гарно та у відповідному стилі писати англійською мовою, коригує

помилки та невідповідності у стилі, граматиці, емоційності та тоні тексту [27, ел.ресурс].

1.3.3 Об'єкт, предмет та задачі лексикології

Основним об'єктом дослідження лексикології вважається слово, як специфічна мовна одиниця, що має власну формально-змістовну структуру та функції у мовленні, а також як словниковий елемент, що вступає у певні відносини з іншими словами лексичної системи та підлягає класифікації за різними критеріями. В лінгвістичному плані слово визначається як лексема, яка у мовленні може зустрічатися у різних словоформах, або граматичних формах, або в різних лексико-семантичних варіаціях. Оскільки предмет лексикології занадто складний та різноманітний, в науці виділяють певні розділи, кожен з яких має свій власний предмет і об'єкт дослідження, свої задачі, що потребують вирішення. Серед таких можна виділити наступні науки:

- семантика — вивчає слова за змістом. Залежно від напрямку аналізу та конкретних наукових завдань, можна виділити тут два підрозділи: ономасіологія та семасіологія;
- ономасіологія вивчає процес номінації та фактори, що впливають на цей процес. Вона вивчає способи позначення понять, предметів або явищ певними відповідними словами. Ономасіологія відповідає на такі питання: як у мові виникають слова із певним властивим їм лексичним значенням; який механізм вторинної номінації, що утворення переносних значень; які мовні чинники діють при розробці матеріальної оболонки значення; який характер зв'язку між лексичним змістом та мовною формою;
- семасіологія вивчає сутність уже сформованого лексичного значення, його структуру, смислову структуру багатозначних слів, процес зміни змісту слів, специфіку лексичного значення у різних категоріях слів. Друга частина вивчає слово як елемент складно організованої лексичної системи. Тут уся увага приділяється структурі словника. Головними задачами є: проаналізувати й описати принципи, на основі яких будується

словник як система; виявити різні типи відносин між словами в лексичній системі; класифікувати словникові одиниці за різними принципами;

- фразеологія вивчає стійкі словосполучення у різних їх варіаціях. Основні задачі — описати сутність стійких словосполучень, їх місце в словнику, механізм їх виникнення, вживання відповідно до певного мовленнєвого стилю, провести їх класифікацію та описати їх різновиди;
- лексикографія — теоретико-прикладний розділ, що на основі досягнень попередніх розділів розробляє та проводить принципи обробки лексичного матеріалу в словниках [28, ел.ресурс].

Також, слід зазначити, що лексикологія має розподіл на:

- загальну (спрямована на вивчення словникового складу мови, його функції, еволюція);
- конкретну (спостерігає за тим, який конкретний внесок конкретної мови було зроблено у її словниковий запас);
- прикладну;
- зіставну (головним завданням є пошук подібних рис, які є спільними для двох або більше мов);
- історичну лексикологію (присвячена еволюції слів і словотвору. Вона досліджує походження слова та шляхи, якими його структура, значення та вживання з тих пір змінилися.) [9, с.181].

Таким чином, огляд великої сукупності теоретичних робіт дозволив нам обрати дефініцію для поняття «термін». Отже, на цьому етапі ми робимо висновок, що терміносистема — невід’ємна частина лексикології як науки, бо досліджує терміни. Саме завдяки зв’язку термінології та лексикології стає можливим створення чітких терміносистем, які впливають на еволюцію науки та техніки.

РОЗДІЛ 2

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА "ENGLISH LEXICOLOGY"

2.1 Визначення поняття комп'ютерний словник

21 ст. ознаменувалося розвитком комп'ютерної лексикографії, а як результат — комп'ютерних словників, що стали невіддільним елементом у повсякденному житті людини. Завдяки ним користувач мови може швидко знайти певне слово, його значення, переклад та усі його характеристики й особливості. Комп'ютерний словник — це електронна база, реєстр певних лексичних одиниць (слів або словосполучень), що об'єднані в одну терміносистему. Словники такого типу мають на меті полегшити та пришвидшити доступ до інформації.

У цьому розділі буде йти мова про саме комп'ютерний навчальний термінологічний словник, важливість створення комп'ютерних навчальних словників, їх місце та роль у сучасному світі, особливості та методи укладання та власне характеристики, за якими було відібрано термінологічні одиниці до нашого словника такого типу.

Виникнення навчальної лексикографії, як розділу мовознавства, що займається створенням словників та опрацюванням їхніх теоретичних засад, пов'язано з необхідністю вивчення російської мови в рамках потенційної іноземної аудиторії. Не дивлячись на те, що сфера використання словників різних видів була чітко окреслена із самого початку виникнення лексикографії, власне навчальна лексикографія, як наукова галузь виникла у 20 ст., в результаті чітко сформульованих вимог до створення навчальних словників. Тому, якщо розглядати цю науку під кутом теоретичного аспекту, то навчальну лексикографію можна вважати відносно молодою наукою. Проте якщо дивитися на неї через призму практичної цінності, вчені вважають, що навчальна лексикографія є однією з найдавніших наук.

Наразі, яскравою тенденцією серед здобувачів освіти є вивчення та засвоєння матеріалу системним шляхом. Таким чином у вчителів та

викладачів на меті стоїть системне подання матеріалу, як один із кроків на шляху до формування системності мислення. Такі зміни у навчанні сприятимуть об'єднанню навчання, укріплення зв'язків між дисциплінами, збільшить базову підготовку студентів і це допоможе їм вже у певній дисципліні виділити головну частину її суті, що після її самостійного опрацювання студент зможе вийти на новий рівень володіння цим предметом під час виконання інших.

Головним завданням навчальної лексикографії є лексикографічне підґрунтя, на базі якого здійснюється вивчення як іноземної, так і рідної мови.

Таким чином визначається значущість:

1. еквівалентне подання даних складової навчального словника та відповідних вимог певного періоду вивчення мови;
2. конкретна орієнтація на потенційного користувача даним продуктом;
3. урахування періоду мови та словникових статей для укладання;
4. передбачення вікового обмеження користувачів;
5. дотримання певної мети, з якою відбудуватиметься вивчення мови.

Звідси випливає, що навчальний словник — це короткі словники, вузькогалузеві, що мають чітку логічну структуру, просту будову, аби вони були зрозумілі певній групі осіб, на яких він зорієнтований.

Окрім того, навчальний словник має виконувати низку завдань, а саме він повинен бути основою для підручника під час його укладання. Таким чином для авторів він полегшить роботу, оскільки в ньому буде чітко окреслена лексика, яка буде вживатися в цьому словнику. Також, навчальний словник має включати таку інформацію: характеристики слова (його форма, семантика), коректне вживання у мовленні відповідно до граматичних норм, уникнення помилок різного характеру.

Оскільки один навчальний словник не може включати всі ці ознаки, тому цілком правильним рішенням буде створення ряду навчальних

словників різного спрямування для легшого орієнтування та засвоєння інформації.

2.1.1 Типи навчальних словників

Таким чином, виходячи з вищезазначених підсумків, навчальні словники можуть бути зорієнтовані на різних користувачів.

В першу чергу слід зазначити навчальні словники-мінімуми. Сфера людей на яких спирається цей вид навчальних словників — початківці. Відбір лексики до таких словників відбувається з відбору лексичного мінімуму, до якого входить активна і пасивна лексика. Словники таких типів можна ще розбити на три рівні вивчення мови (початковий, середній та просунутий). Відповідно і кількість прикладів, словникових статей, і кількість значень термінів буде різна у кожному рівні.

Словник труднощів іноземних мов — це ще один тип навчальних словників. Головна мета такого типу навчального словника полягає в уникненні допущенні помилок у вживанні/перекладі слів іноземної мови під впливом рідної, що є наслідком впливу однієї мови на іншу.

Словники сполучуваності теж займають провідне місце серед навчальних словників [12, ел.ресурс].

Тут також слід зазначити функції словників:

- інформаційна – дає можливість у найлегший спосіб знайти певну інформацію;
- комунікативна – дає доступ до списку базових слів рідної чи іноземної мови;
- нормативна – фіксує значення і використання слів, застосування їх у мовленні, сприяє вдосконаленню й уніфікації мови як засобу спілкування;
- наукова лінгвістично-орієнтована – основне завдання – опис лексики мови, а саме – певних одиниць мови;
- дидактична – словник слугує інструментом вивчення як рідної, так і іноземної мови.

2.2 Форма представлення знань з термінології у вигляді фрейму

У сучасній лексикології та комп'ютерній лексикографії накопичилося багато термінологічного матеріалу, який в українській термінографії не представлено у достатній кількості електронних джерел таких як комп'ютерні навчальні словники, а саме тлумачно-перекладні. Аби укладання словників проходило чітко і структуровано, повинно відбуватися системне дослідження термінів та їх дефініцій, оскільки у різні періоди вивчення мови один і той термін міг розглядатися під різним кутом. Саме на це треба зважати під час укладання електронного словника.

Вивчення лексикологічних термінологічних одиниць вимагає чіткого підходу до відбору цієї лексики до словника. Цей процес дуже кропіткий та відповідальний, оскільки найбільш важливою справою під час укладання словника є логічний підбір термінів та їх системне подання. Перш ніж вводити певну лексичну одиницю у словник треба насамперед визначитися із раціональністю введення та використання її у певному словнику.

Треба бути дуже обережним при введенні терміну та власне словникової статті у словник. Попередньо треба розв'язати певні питання, що стосуються доцільності дефініції цього терміну у загальній системі словника. Тараненко О. у своїх працях наголошує на важливості вживання не тільки загальноновживаних лексичних одиниць, а й обмеженої лексики, що вже не так активно вживається в активному фонді, проте відійшла у сфери вживання мовців певних соціальних, територіальних чи професійних груп. Така лексика залишається в пасивному фонді та використовується в художній літературі, періодиці, підручниках і т.п., використовується в побутовому мовленні. Наприклад, застаріла і нова лексика, професійна, номенклатурна, термінологічна лексика різних галузей виробництва, науки, техніки, мистецтва [17, с.5].

Термінологічна лексика, що потрапляє та вже фіксується у складі літературної мови напряму із наукової, технічної та професійної галузей, є важливою невіддільною складовою частиною усього реєстру будь-якої

лексикографічної праці. Перед укладачами такого продукту стоїть дуже відповідальна справа щодо правильності чіткості та логічності відбору слів та/або словосполучень у словник певного типу, їх опис та характеристика.

Провідні ідеї нашої праці — це логічність подання термінологічного матеріалу та його загальна тематика. Ці два пункти мають насамперед реалізуватися у макроструктурі словника: передмова, правила використання, список термінів.

Існують різні підходи до відбору лексики до словника. У цьому дослідженні було обрано саме фреймовий метод, оскільки саме така структуризація зробить можливим створення словника за логічним та тематичним диференціюванням, у результаті чого будуть чітко виражені родові, видові та лексико-семантичні відношення.

Фрейм, як система подання та організації термінологічної лексики, займає провідне місце в когнітивній лінгвістиці. Чисельна кількість праць (як вітчизняних, так і світових дослідників), де використовується поняття “фрейм”, підкреслює актуальність цієї теми (М. Мінський, Ч.Філмор, Л.В. Івіна, Т. Аتكінс та ін.).

Особливу роль фрейми відіграють у творенні термінів та у формуванні терміносистем. Отже, фрейм — це структура репрезентації досвідного знання людини, яка пов’язує ментальну сферу з мовною. Саме фрейм, якщо порівнювати з іншими когнітивними одиницями, є фундаментальною основою мовленнєвого акту (Ч. Філмор). Організація фреймової структури допомагає перетворити загальну об’ємну карту уявленого в структурно-табличне її відтворення. З огляду на це, першочергове значення отримують терміни-домінанти. Саме ці термінологічні одиниці вибудовують ієрархічну піраміду відношень усіх відібраних термінів у певній терміносистемі. Вони власне і будуть титанічною основою у подальшому створенні фреймової структури.

Нині фрейм є універсальною категорією, що поєднує різнобічні знання людини, її досвід. На супротивність цьому набору асоціацій, фрейми мають

головну інформацію, що подана у вигляді конкретних лексичних одиниць зображення знань.

Вивчення та аналіз фреймового методу дає змогу розкрити сутність механізмів концепт-розробки певних понять навколишньої дійсності, саме тому фреймовий метод відбору термінологічної лексики стає популярним не лише серед науковців у сфері лінгвістики, а й поза її межами.

Важливим етапом аналізу будь-якої галузі терміносистеми є виявлення концептуально-мовної структури термінів, що закріплює положення певних концептів будь-якої сфери діяльності у фреймовій структурі, в якій концепти, тобто ядро терміносистеми і є її центром (Л.В. Івіна).

Фреймова методика принципово відрізняється від інших підходів щодо об'єднання лексики. Ця суттєва відмінність полягає в тому, що під час об'єднання термінологічних одиниць ми йдемо від пізнавального рівня до мовного, тобто, інакше кажучи, основою розподілу та класифікації є ментальна модель карти дійсності. Фреймова методика відбору та організації лексики — це виокремлення термінологічних груп, де кожна група — єдине ціле, оскільки представлена лексичним елементом єдиної схематизації досвіду, ґрунтуючись на когнітивному рівні. Для того щоб зрозуміти значення одного елемента у фреймовій структурі, потрібно розглядати його із перспективи фрейма як об'єднувальної системи (А.В. Плешакова).

Фрейм отримав популярність через свою чіткість, лаконічність, структурованість інформації, що має розшарування за рівнями. На сучасному періоді розвитку науки науковці активно використовують фрейм для наступних цілей: аналіз дискурсу, когезія, деривація, як головна ідея, що організує терміни. В цьому дослідженні фрейм розглядається як головний метод організації та об'єднання лексики для створення електронного навчального словника.

Як вже було зазначено, багато іноземних та вітчизняних вчених досліджують фрейм, проте не можливо виділити конкретне одне визначення, яке б містило усі ознаки, функції та характеристики фрейму. Фрейм — це: 1)

це когнітивна структура, що визначає інтерпретацію інформації, вираженої в мовній одиниці (аналогічно терміну “scheme” у працях Р. Шенка та Р. Абельсона); 2) це енциклопедична структура знань (Ч. Філмор) та ін. Якщо узагальнити ці визначення та сформулювати поняття фрейму простими словами, то це — схема, у якій графічно зображено відносини між конкретними термінологічними одиницями. Фрейм складається зі слотів, що мають вигляд порожніх клітинок, які заповнюються змінними та несуть певну інформацію. Будова фрейму показує рівень розподілу певної науки на наукові галузі, а слоти — визначення, що мають велике значення для цієї науки.

Взагалі, фрейм, як графічне представлення будь-якої терміносистеми, можна розглядати у вигляді ієрархічних сходинок — слотів (підслотів), що об'єднують певний фрейм функційними відношеннями з усіма цими слотами, що дозволяє виводити наступний фрейм на основі попереднього. Блоки, з яких складається фрейм, містять інформацію про терміносистему.

Згідно з фреймовою семантикою, значення слова можна зрозуміти лише з урахуванням структурованого досвіду, переконань чи практик, що становлять своєрідну концептуальну передумову для розуміння значення. Можна сміливо сказати, що носії мови знають значення слова, лише спочатку зрозумівши його основу рамки, які мотивують концепцію, що кодує слово [Charles J. Filmore, Beryl T. Atkins, 1992 “Toward a Frame-based Lexicon”].

У нашому випадку фрейм допоможе наочно зрозуміти концептосферу лексикологічної термінології у рамках використаних підручників, посібників та словників та виокремити основні поняття. В процесі дослідження лексико-семантичного поля “Слово” зазначено, що в ядрі ідентифікації названих предметів зі сфери слова, як найменшої мовної одиниці, лежать такі ознаки, що безпосередньо пов'язані зі словом (його походження, значення, структура та стилістична диференціація).

Для того, щоб побудувати фрейм лексикологічної терміносистеми, під час дослідження було аналізовано та вивчено список відповідної літератури

та ретельно досліджено корпус лексикологічних термінів. Головною метою цих дій було виявлення основних термінів галузі, над якою було проведено дослідження. Базуючись на цих знаннях, ми мали можливість диференціювати усі термінологічні одиниці цієї терміносистеми.

2.3 Аналіз відібраних термінологічних одиниць

2.3.1 Класифікація словника відповідно характерної типології

За допомогою фреймового методу відбору лексики в нас вийшов електронний навчальний термінологічний словник, що складається з 200 словникових статей (тобто містить 200 термінологічних одиниць). Тому, пропоную розглянути та проаналізувати ознаки, за якими відбувалася класифікація цих термінів.

В першу чергу — це вибір способу, у який було розподілено усю лексику в словнику. Існують такі варіанти розміщення термінів: алфавітне впорядкування (тобто уся лексика в словнику стоїть в алфавітному порядку), неалфавітне впорядкування (лексика упорядкована за іншим критерієм, не в алфавітному порядку). Тут слід зауважити, що алфавітні поділяються ще на абсолютно алфавітні (усі лексичні одиниці розміщені суворо за алфавітом) та гніздові (терміни об'єднуються в групи, тобто гнізда, а вже потім розподіляються за алфавітом). Гніздові упорядкування також мають свій розподіл: гніздо-кореневі (в одному гнізді об'єднані спільнокореневі термінологічні одиниці) та аналогічні (до одного гнізда входить ціла група). Неалфавітні впорядкування також мають дві підгрупи — ідеографічне та статистичне. Ідеографічне впорядкування — це графічне розподілення лексики у словнику за спільною темою, тобто це розміщення словникових статей за групами, які мають спільні поняттєві концепти, і в результаті об'єднані спільною темою словника. Статистичне впорядкування — це такий вид упорядкування, де терміни у словнику розміщують у порядку частотності їх вживання. Виходячи з цього, можемо зробити висновок, що розроблений нами словник має абсолютно алфавітне пряме впорядкування, оскільки усі терміни в ньому розміщені суто за алфавітним порядком.

Наступною ознакою, за якою відбудеться характеристика лексики у словнику — це спосіб, у який відображено лексичне значення слова. Словники бувають двох типів: перекладні та неперекладні. Перекладні теж мають розподіл на різномовні та одномовні. Різномовні перекладні словники мають дві частини, що укладені декількома мовами, водночас права частина словника може мати у своєму складі декілька різномовних частин (тобто це вважатиметься вже за багатомовний словник). У одномовних словниках — навпаки, обидві сторони подано однією мовою, проте з урахуванням того, що вжито різні діалекти з одного та іншого боку. Якщо розглядати неперекладні словники, то в них обидві частини — однією мовою. Серед таких існують ще тлумачні та описові. Суть тлумачних полягає в чіткому поданні дефініції термінологічних одиниць, а описові повинні висвітлити певні характеристики поданого терміна: граматичні, лексикографічні, орфографічні та ін. На цьому етапі слід підсумувати, що наш словник відповідно до цього критерія відноситься до перекладних різномовних, оскільки було укладено двома мовами.

Наступний пункт описує характер, за яким було здійснено відбір лексики до словника. Існують словники тезауруси та атезауруси. Перший вид словників: 1) зазвичай одномовні (тобто або тлумачні, або тематичні) та намагаються вмістити максимальну кількість лексики; 2) є з певної галузі, який укладено за тематичним принципом і де можна прослідкувати семантичні відношення між термінологічними одиницями [29, ел.ресурс]. Другий тип словників (атезаурус) має чітку логічний послідовний алгоритм відбору лексики до словника, чим і відрізняється від тезаурусу. Тезауруси можуть бути загальні, тобто такі, що ведуть облік усіх лексем обраної мови, а є галузеві тезауруси — укладаються на базі частини певної мови, тобто її діалекту або, наприклад терміносистеми певної галузі науки.

Наступною основною ознакою є відношення до типу мовного спілкування. Відповідно до цього пункту усі словники мають поділ на загальнономовні та термінологічні. Загальнономовні (або лінгвістичні) словники

— це вид різнобічного довідника, у якому реєстрові одиниці мають наголос, виділені флексії. Головною їх метою є пояснення слова як мінімальної лексичної одиниці із вказуванням на значення, етимологію, його написання тощо. Загальномовні словники бувають двох типів: загальні та часткові. Загальні словники створені з метою охопити усю лексику, а часткові — певну частину, що об'єднана спільними критеріями. Також, часткові можуть містити книжкову та некнижкову (нелітературну мову, колоквіалізми) мову. Часткові словники книжної мови мають теж розподіл на словники мови окремих жанрів та словники художньої літератури (де відібрано лексику, яка притаманна певному автору і використовується у певних творах). Повертаючись до термінологічних словників, за тематикою вони можуть бути багатогалузеві — такі, що можуть поєднувати декілька пересічних галузей, які повинні бути пов'язані спільною тематикою; галузеві — це такі, що містять лексику з певної однієї галузі або однієї конкретної людської діяльності; та вузькогалузеві, у яких вживаються терміни лише з підгалузі науки або напряму наукової галузі. Отже, з цього можна зробити висновок відповідно до нашого словника, який за цим видом характеристики є словником термінологічної лексики, вузькогалузевий, оскільки його було укладено за науковою літературою (підручники, довідники, словники).

Наступна характеристика — це розподіл словників за часом. Існують синхронні словники та діахронні. Синхронні ведуть облік слів керуючись лише мовою теперішній момент її розвитку, а діахронні — навпаки укладаються на базі мови під історичним кутом її виникнення та розвитку. Діахронні словники відповідають за розвиток слів, їхню фіксацію у мові (коли з'явилися, з якої мови прийшли, етимологію). Яскравим прикладом синхронного словника є “Словник української мови” в 11 томах (<https://sum.in.ua/>), а діахронного — “Етимологічний словник української мови”. Діахронні мають розподіл на перспективні та ретроспективні. Перший підвид діахронних словників характерний зорієнтовано на імовірний майбутній розвиток мови, таким чином, словники такого типу зазвичай

мають у складі неологізми, терміни, які з великою ймовірністю увійдуть в активний ужиток в науковій мові та інші. А ретроспективні на перевагу попереднім зображують стан мови в минулому, ведуть облік історизми, архаїзми, застарілі слова, і також загострюють увагу на розвитку цих лексем і їх етимології. Таким чином перший вид діахронних словників відрізняється від другого також часом, періодом, що охоплює лексику у цьому словнику. Словник, який створили ми, відноситься до синхронних, оскільки у ньому відображена актуальна термінологічна лексика з конкретної галузі знань, що допоможе фахівцям легше спілкуватися та знаходити спільну мову у сфері лексикології за допомогою цього словника.

За метою та призначенням розрізняють навчальні словники та словники-довідники. Ці два види словників розраховано на різних користувачів, а отже й укладання цих словників відбувається по-різному. У першому типі (навчальні) головною потенційною аудиторією виступають учні, студенти, викладачі або інші люди, у яких за мету стоїть вивчення мови чи опанування якоюсь інформацією, що вважатиметься ключовою ланкою у пізнанні навчального матеріалу. Другий тип — словники-довідники — спрямовано на читачів, що шукають інформацію, яка напряму не пов'язана з вивченням і опануванням предмета/мови тощо. Нормативні та описові — це підвиди словника-довідника, які мають різні напрямки подання лексики в реєстрі, наприклад перший підвид веде облік лексичних одиниць за звичай з акцентом на їх семантиці та функціях, а описові — подають дефініцію та етимологічні відомості реєстрової одиниці. Нормативні словники містять додаткові ремарки та відбір лексики відбувається дуже строго, описові допомагають зрозуміти мову та її особливості. Яскравим прикладом нормативних словників можна вважати “Словник української мови” Бориса Грінченка, “Одинадцятитомний словник української мови” та “Тлумачний словник України”. До описових словників відносяться, наприклад, “Український радянський енциклопедичний словник” або будь-які Термінологічні глосарії, де користувач може шукати значення слів за темами

або за певним розподілом лексики. Створений нами словник слід віднести до навчального типу, оскільки він призначений власне для студентів ВНЗ з метою полегшити пошук термінологічних одиниць під час вивчення дисципліни “Лексикологія” на спеціальності “Прикладна лінгвістика”.

Щодо складу реєстрових одиниць, то вони бувають трьох типів: лексикони, фразарії та комбінований тип. Отже, перший тип — лексикони — має у своєму реєстрі лише слова або їх частини, другий тип — фразарії — може мати в реєстрі словосполучення та цілі фрази, і останній тип — змішаний — може мати мікс першого та другого типів, тобто як слова та частини слів, так і словосполучення. Наш словник належить до останнього типу, бо в ньому є лексичні одиниці, що складаються від одного до декількох слів.

Також словники розрізняють за наявністю власних або загальних назв, так звані словники ономастичної/неономастичної лексики у відповідності. Сучасні ономастичні словники допомагають у розкритті змісту та етимології імен та інших власних назв. Словники ономастичної лексики поділяються ще на підвиди відповідно до галузі, з якої взято назви. Наш словник відноситься до неономастичного типу, оскільки не містить власні назви з галузі “Лексикологія”.

Наступним слід розглянути та проаналізувати ряд зовнішніх ознак, за якими характеризують словники, щоб зробити висновки та визначитися до якого типу ми віднесемо наш словник.

Отже, за чисельністю мов, які було охоплено в словнику розрізняють одномовні, двомовні та багатомовні. Оскільки наш словник було укладено двома мовами (англійською та з українськими відповідниками), то його заведено вважати двомовним.

Наступний пункт, на який також слід звернути уваги при зовнішньому аналізі словника — це аудиторія, на яку розраховано цей словник. Словники можуть бути спрямовані на користувачів, у яких за мету стоїть отримати інформацію, та таких користувачів, які використовують словник аби

виконати певну роботу. Відповідно до цих двох пунктів наш словник належить до першої категорії, оскільки студенти, які користуватимуться ним, переважно будуть шукати інформацію, наприклад подивитися етимологію лексичної одиниці, перевірити вимову, або подивитися на приклади аби наочно зрозуміти значення терміна.

2.3.2 Лінгвістичний аналіз відібраних термінологічних одиниць

В нашому словнику налічується 200 термінологічних одиниць, що охоплюють дисципліну “Лексикологія англійської мови”. Вони були відібрані з наступних праць: Ніколенко А.Г. “English Lexicology: theory & practice”; Кваселевич Д.І., Сасіна В.П. “Практикум з лексикології сучасної англійської мови”; Верба Л.Г. “Порівняльна лексикологія англійської та української мов”.

Саме в умовах сьогодення, електронні ресурси мають надзвичайно велике значення для забезпечення ефективності самостійної роботи студентів. Цим обумовлена необхідність автоматичної обробки словникових даних комп'ютерними програмами, які базуються на системі штучного інтелекту. Кінцевим прикладним продуктом певних галузевих термінів, об'єднаних в єдину систему, що організована за певними критеріями, — є саме електронний навчальний термінологічний словник.

У сучасній лексикології та комп'ютерній лексикографії накопичилося багато термінологічного матеріалу, який в українській термінографії не представлено у достатній кількості електронних джерел, таких як комп'ютерні навчальні термінологічні словники. Для того щоб чітко і структуровано укласти словник такого типу, необхідно системно дослідити терміни та відібрати їх дефініції.

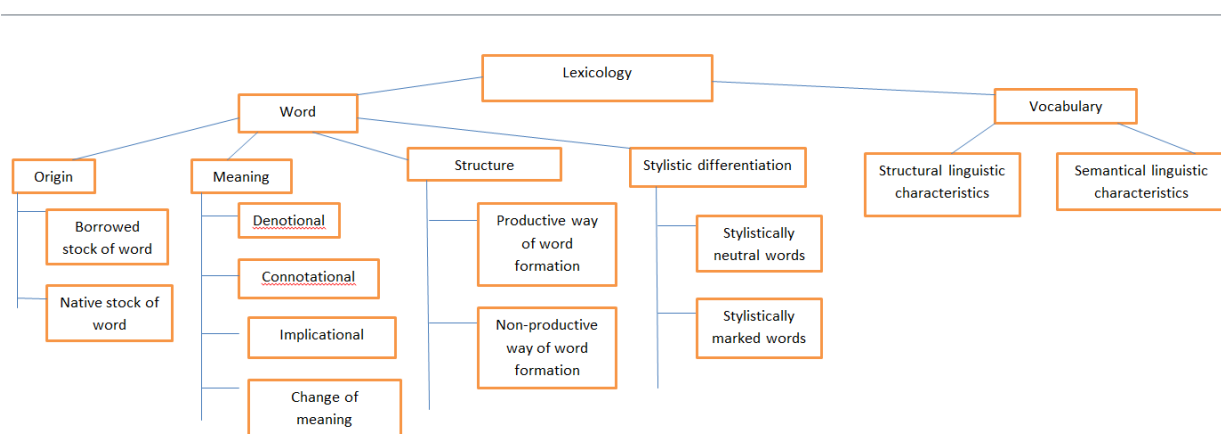
Провідні ідеї лексичного аналізу лексики у словнику — це логічність подання термінологічного матеріалу та його загальна тематика. Ці два пункти мають насамперед реалізуватися у макроструктурі словника: передмова, правила використання, список термінів. Існують різні підходи до відбору лексики до словника. У нашому дослідженні було обрано саме

фреймовий метод, оскільки саме така структуризація зробить можливим створення словника за логічним та тематичним диференціюванням, у результаті чого будуть чітко виражені родові, видові та лексико-семантичні відношення.

Фрейм, як система подання та організації термінологічної лексики, займає провідне місце в когнітивній лінгвістиці. Чисельна кількість праць (як вітчизняних, так і світових дослідників), де використовується поняття “фрейм”, підкреслює актуальність цієї теми (М. Мінський, Ч.Філмор, Т. Аткинс, О.І. Южаков та ін.).

Для спрощення представлення пропонуємо ознайомитись з узагальненою схемою цього фрейма (рис. 1).

Рисунок 1 Скорочений варіант фрейму терміносистеми "Лексикологія англійської мови"

На основі відібраних 200 термінів було проведено аналіз, який складається з двох частин: екстралінгвістичні характеристики й лінгвістичні характеристики.

2.3.2.1 Екстралінгвістичні характеристики лінгвістичної терміносистеми.

Як відомо, лексикологія — це розділ лінгвістики, що займається вивченням слова та його форми, поведінки та функцій. Лексикологія як наука не формувалась самостійно, вона була тісно пов'язана з іншими пересічними

науками, такими як лексикографія, стилістика, семасіологія та інші. Лише пізніше, на початку XVII ст. відійшла в окрему самостійну науку. В енциклопедії Д. Дідро та Ж. Д'Аламбера можна знайти більш широке та детальне визначення лексикології. Основним об'єктом дослідження лексикології вважається слово, як специфічна мовна одиниця, що має власну формально-змістовну структуру та функції у мовленні, а також як словниковий елемент, що вступає у певні відносини з іншими словами лексичної системи та підлягає класифікації за різними критеріями. Шлях розвитку лексикології як науки лежить від початку 18 століття. Умовно можна поділити усю історію виникнення та розвитку лексикології як науки в різних частинах світу на 4 етапи. Перший етап розпочався у 1765 р., та відомий французькими науковцями Д. Дідро і Ж. Д'Аламбер. Другий етап припадає на першу половину XX ст. Саме тоді науковці (Ф. Де Сосюр та І. А. Бодуен де Куртене) вперше обрали досліджувати та аналізувати систему лексикології не на прикладі мертвих мов. Третій період продовжує другий з другої половини 20 ст. У цьому періоді починається розвиток спеціальних лексикологій. Лексикологія сьогодні представляє низку самостійних лінгвістичних наук: етимологія, стилістика, словотвір, семантика, фразеологія, лексикографія, термінологія, термінографія. На 4-му етапі розпочинають розглядати комунікативно обумовлені характеристики та функції слова, як основної одиниці мови. З'явилися нові напрямки лексикології, наприклад комп'ютерна лексикографія.

2.3.2.2 Лінгвістичні характеристики термінологічної лексики у словнику.

Умовно можна виділити ще два відгалуження: структурні характеристики та семантичні. Тут в структурних характеристиках виокремимо ще два способи диференціації лексики у словнику: за структурними моделями (одно-, дво-, трикомпонентні терміни) та за будовою — прості та складні (утворені афіксальним або префіксальним шляхом).

Відповідно за семантичною характеристикою маємо розподіл за походженням, структурою, стилістикою та значенням.

Аналіз термінів за кількістю компонентів. Загалом, за підрахунками вчених, основну базу однокомпонентних термінів становлять іменники (напр. *Lexicology, vocabulary, symbol, stability*), а прикметники — переважно двоконпонентні (напр. *etymological analysis*). За нашими підрахунками словник “English lexicology” налічує 80 одноконпонентних термінологічних одиниць, 89 — двоконпонентних та 31 — триконпонентні та більше. У відсотковому співвідношенні дані подано у Таблиці 1. Таким чином, ці результати показують наочно, що у науковій мові останнім часом переважають двоконпонентні терміни й це свідчить про ускладнення науки, оскільки одноконпонентного терміна вже не вистачає аби описати певне поняття.

Таблиця 1: Результати етимологічного аналізу терміносистеми “Лексикологія англійської мови”

	Запозичення	Кількість, %	Приклади
1.	Французькі	45	<i>communication, assimilation, dialect</i>
2.	Латинські	27,5	<i>aphaeresis, infix, phrase</i>
3.	Грецькі	17,5	<i>semasiology, acronym, antonym</i>
4.	Власне англійські слова	5	<i>blending, root, word</i>
5.	Німецькі	3,75	<i>ablaut, umlaut</i>

Аналіз структурної характеристики, а саме за структурними моделями. Він дозволив виокремити прості та похідні терміни. Похідні терміни розгалужені: префіксальні, суфіксальні, префіксальні-суфіксально та складні. Отже, ми виокремили прості та похідні терміни. Друга група ще має такі розгалуження: префіксальні, суфіксальні, префіксально- суфіксальні та складані.

У Таблиці 2 показано, що похідних слів на 28,4% більше ніж простих. Такі результати можуть свідчити про: 1) багатий словотвір цієї мови: терміни, що створені афіксальним способом творення, вказують на розвинену систему словотворення в мові, що дозволяє утворювати більшу кількість нових термінів із тих, що вже існують; 2) історичні та культурні фактори: конкретні засоби словотвору можуть активніше використовуватися в одній мові (з якої приходять) ніж в іншій (в яку прийшли); 3) спеціалізацію лексики, тобто такі шляхи творення лексики часто використовують головним чином для створення термінів у певній галузі науки, що таким чином може відображати розвиток цих галузей.

Таблиця 2: Результати аналізу терміносистеми "Лексикологія англійської мови" за структурою термінів

	Структура термінів		Кількість, %	Приклади
1.	Прості		35,8 %	<i>root, slang, term, word</i>
2.	Похідні	префіксальні	14,8 %	<i>prefix, proverb, referent</i>
		суфіксальні	33,3 %	<i>blending, borrowing, collocation, communication</i>
		префіксальні-суфіксальні	9,9 %	<i>degradation, denotation, reversion, unsegmentable</i>
		складні (або композити)	6,2 %	<i>semi-affix, word-composition, word-family, word-group</i>

Етимологічні характеристики терміносистеми. За походженням увесь склад мови поділяється на власні та запозичені мовні одиниці.

За результатами нашого аналізу тільки 5% термінів створені на англосаксонській основі, а відповідно запозичені терміни складають 95 %. Запозичення розподіляються на французькі (які мають походження з латини), латинські, грецькі, та німецькі. Серед запозичених 36 термінів французького походження, 22 — латинського, 14 — грецького, 3 — німецького та 4 — власне англійського походження. Отже, усього маємо 80 односкладових термінологічних одиниць. Така різноманітність у походженні термінів пов'язана переважно з історією, а саме: політика та мовні контакти людей із двох мовних груп. За весь період існування англійської мови, вона на кожному етапі запозичувала достатньо велику кількість лексичних одиниць з різних мов, проте найбільший відсоток запозичень — з французької, і це обумовлено історичними подіями, оскільки Франція мала тісний контакт з Англією.

Дослідники виділили три періоди запозичення французьких слів англійською мовою: давньоанглійський, середньоанглійський та новоанглійський (сучасний) періоди.

Як і більшість мов, англійська еволюціонувала через покоління носіїв, зазнаючи серйозних змін з часом. Скасувавши ці зміни, ми зможемо відстежити мову від сьогоднішнього дня до її давнього коріння. Хоча в сучасній англійській мові багато схожих слів із романськими мовами, що походять від латини, як-от французька та іспанська, більшість із цих слів спочатку не були її частиною. Натомість вони почали з'являтися у мові з моменту норманського вторгнення в Англію в 1066 році. Коли франкомовні нормани завоювали Англію та стали її панівним класом, вони принесли свою мову з собою, додавши до англійської мови величезну кількість французької та латинської лексики, якою раніше говорили там. Сьогодні ми називаємо цю мову давньоанглійською (Old English). Це мова “Беовульфа”. Насправді мова “Беовульфа” — дуже знайома для німців, тому, що староанглійська мова належить до германської мовної сім'ї, яку вперше привезли на англійські острови в 5-му і 6-му століттях англи, сакси та юти. Німецькі діалекти, якими

вони говорили, стали відомі як англосаксонські. Латинська мова у той час ще існувала, проте лише у межах церкви.

Ще більше запозичень з французької до англійської прийшли під час швидкого розвитку науки у XX ст., проте пік цього запозичення скоротився та припинився у 70-80-ті роки XX ст. Цей процес відбувався завдяки різним причинам, наприклад, одна із таких — відсутність опису даного поняття в англійській мові, оскільки воно з'явилося під впливом франкомовних. Тут яскравим прикладом може слугувати англійський термін *barbarism* — “нестандартне слово, вираз або вимова в мові, зокрема те, що розглядається як помилка в морфології”, який має французьке коріння, і власне з'явився в англійській мові з метою описати ситуацію, яка відбувалася через вторгнення норманів.

Також, деякі терміни потрапили до англійської з інших мов (латинська, грецька, німецька) через французьку. Таким чином, термін *antonym* потрапив в англійську мову у XIX ст. через грецьку за допомоги французької. Така сама ситуація із терміном *homonym*, проте в англійську він потрапив з французької, у яку — через латинську, попередньо — з грецької.

Існує ще одна теорія запозичення слів із французької до англійської — це поповнення лексичного складу мови, у яку запозичується слово, великою кількістю синонімів або синонімічних сполук. Воно може мати інший відтінок, наприклад, до наявного англійського слова *mix* — змішувати, поєднання, додають *combine* (пізніше — *combinability*) французького походження з метою збагатити англійську мову за допомогою засобів виразності.

Ще одним прикладом цієї теорії може слугувати пара дієслів *to talk* та *to communicate* (пізніше — *communication*). Перше — існувало в англійській, друге — було запозичене з французької з тією самою метою: розширити лексику мови різними лексичними та граматичними засобами, що привертають увагу слухача.

Отже, виходить, що запозичення лексичних одиниць до англійської — це довгий процес, який обумовлений історичними та політичними взаємодіями тих країн, з яких прийшло слово, та у яку ввійшло. У сучасній англійській мові продовжують з'являтися запозичення із мов, зазначених у таблиці 3, проте вже не в такій великій кількості. Наразі, англійська мова накопичила свій лексичний склад, тому може слугувати як мова-донор для інших мов. Термінологія створювалася протягом довгого періоду; за походженням англословні терміни — переважно запозичені, з погляду структури вони дво- або трикомпонентні та похідні.

Таблиця 3: Результати аналізу терміносистеми "Лексикологія англійської мови" за кількістю компонентів, з яких складається термін

	Кількість компонентів	Кількість, %	Приклади
1.	Однокомпонентні	40	<i>holophrasis, officialese, shortening</i>
2.	Двокомпонентні	49	<i>contracted compounds, etymological doublets, phonetic adaptation</i>
3.	Трикомпонентні та більше	11	<i>nominative phraseological units, partially assimilated loan words, partial lexical homonyms.</i>

Семантичні характеристики терміносистеми "Лексикологія англійської мови". Усі термінологічні одиниці у словнику було тематично поділено на фонетичні терміни, граматичні та словотвірні. Як показує фрейм, ці категорії допомагають організувати терміни відповідно до їх використання у мовознавстві. Фонетичні терміни належать до назв, пов'язаних зі звуками та їх змінами, граматичні терміни номінують граматичні категорії, структуру слова, функції у реченні. Словотвірні терміни номінують процеси створення

слів, типи похідних. Це — попередній розподіл, тому деякі терміни можуть перетинатися між категоріями залежно від контексту їх використання.

Аналіз семантичних характеристик терміносистеми виявив наявність полісемії, синонімів, антонімів та метафор. Наприклад, синонімічні термінологічні словосполучення *phonetic adaptation* і *phonetic assimilation*: обидва терміни пов'язані зі зміною звуків у словах, що краще відповідають фонетичним правилам мови; *generalization*, *extension* та *broadening* також є прикладом синонімів. Прикладом антонімічних пар з нашого словника можуть слугувати наступні приклади: *elevation* та *degradation*: *elevation* означає підняття чи підвищення значення, а *extension* — розширення семантичної єдності слова. Також було виокремлено наступні антонімічні сполуки: *generalization* та *concretization*; *broadening* та *narowing*. Полісемія була виражена в наступних термінах: *symbol* — може означати символ, знак або позначення, а також інші значення в різних контекстах; *dissimilation* може означати процес розрізнення чи поділу, і навіть мати інші значення в лінгвістиці. Серед метафор можна виділити терміни *root*; *term*; *blending*; *stem*.

Отже, тут ми описали один із видів аналізу терміносистеми “Лексикологія англійської мови”, яка була створена за допомогою фреймової методики. Було проведено аналіз екстралінгвістичних та лінгвістичних характеристик терміносистеми “Лексикологія англійської мови”, який допоміг зробити висновок, що спеціальна лексика переважно містить номінативні одиниці наступних класів: терміни, професіоналізми та номенклатурні назви. Це дослідження дало нам можливість ознайомитись із критеріями, за якими було розподілено терміни за класами. У перспективі плануємо розширити дослідження в цій галузі. Наступний етап нашого дослідження буде пов'язаний з укладанням електронної версії навчального довідника “Лексикології англійської мови”.

РОЗДІЛ 3.

АНАЛІЗ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА

3.1 Особливості комп'ютерної лексикографії

Головним надбанням кожної країни, нації та її культури є тлумачний загальномовний словник, оскільки саме він документує стан мови сьогодні, процес її змін протягом певного періоду. Такі словники є невідривною культурною спадщиною народу. Тлумачний словник — це нормативний довідник синтетичного типу, у якому можна знайти різні характеристики слова.

Тлумачні словники містять не лише термінологічну лексику, що міститься у підручниках загальноосвітніх закладів і стосуються галузей науки й техніки, а й інші терміни, що не мають на увазі в використанні шкільних підручниках, проте вживаються в науково-популярній літературі, публіцистичній, а основні сфери використання — книжна та усна мова [17, с.9]. А власне електронний словник допомагає вести цю базу, документувати усі лексичні одиниці та відповідно їхні характеристики.

Стрімкий розвиток комп'ютерної лексикографії на території України пов'язано з активним розвитком наукових технологій. Поява комп'ютерів у 20 ст., що спровокувала розвиток науково-технічних технологій; електронних бібліотек; наукової та художньої літератури й власне комп'ютерних словників — спричинила зміни й розвиток у комп'ютерній лексикографії. Комп'ютерна лексикографія спочатку не вважалася окремою наукою, проте із накопиченням кількості праць з цієї галузі, розвитку, накопичення мовного матеріалу, це призвело до виникнення електронних словників.

Мета комп'ютерної лексикографії як науки полягає в обробці, аналізі, удосконаленні та збільшенні бази електронних навчальних ресурсів, таких як: словники, підручники, навчальні та експертні системи [32, ел.ресурс].

Головними завданнями цієї науки є: формування комп'ютерних лексикографічних баз, розробка електронних словників та створення

інформаційно-пошукових систем (це такі системи, що допомагають знаходити потрібну інформацію у словниках).

Зараз українська комп'ютерна лексикографія знаходиться на етапі швидкого розвитку. Наприклад, лінгвістичний портал Mova.info пропонує різноманітність електронних словників, таких як “Електронний словник мови Тараса Шевченка”, “Проект словника суржику”, “Словник українських прийменникових колокацій”. Зазвичай, уся увага мовознавців зосереджена на проблемі його укладання, та особливостях сфери застосування.

Переходячи до історії виникнення комп'ютерної лексикографії, як науки, варто зауважити, що вітчизняні науковці робили акцент на інтенсивному розвитку комп'ютерної лексикографії та активному створенні словників на території України, що, як вони вважають, стало резонансом на наукові та позанаукові потреби [1, с. 29]. Електронні словники — відносно нове явище, що розвивається та набуває великої популярності.

Комп'ютери почали використовувати як допоміжний інструмент у процесі укладання електронних словників на початку 60-х років. Пізніше, у 70-х роках, вперше почали використовувати компілятори для розподілу лексики у словниках Longman Dictionary та Collins Dictionary. Перший словник, до речі, заведено вважати першим комп'ютеризованим словником.

Одразу після того, як було розпочато активну розробку електронних словників, комп'ютерні фірми перейшли до розробки переносних перекладацьких пристроїв. Первинні електронні словники були технічними спадкоємцями електронних калькуляторів та особистих цифрових асистентів. Такий пристрій мав назву LK-3000. Пізніше було випущено удосконалену модель — Craig M100, яка містила більше доступних функцій: більший обсяг словникових запасів та можливість перекладу трьома мовами. З розвитком у цій галузі, пристрої удосконалювалися, що вказувало на, наприклад, збільшений розмір пам'яті цих пристроїв. Як зазначається в дослідженні Х. Несі, існування традиційного розмежування між мобільними та академічними словниками почало потроху стиратися. Як результат, серед

виробників електроніки почала зростати тенденція на придбання ліцензії на лексикографічний товар, тобто словники, такі як: Collins, Longman та Oxford, інтерпретуючи їх як новий технологічний продукт 21 століття [22, с. 467].

Наступним значущим кроком в еволюції електронних словників була поява CD-дисків. Серед перших таких словників, випущених на CD, були Longman та Collins Cobuild. Найпопулярнішим словником, випущеним на CD, вважався двомовний китайсько-англійський словник Kingsoft Powerword [22, с. 472].

Ще пізніше великий обсяг інформації стали публікувати в Інтернеті. Тут були нюанси, а саме — неправдивість інформації, яка публікувалась із загальним доступом до публікування та редагування. На відміну від паперових, на початку розквіту Інтернету, онлайн-словники не користувалися ще масштабною популярністю. Проте згодом, компанії, які випускали такі онлайн-словники, почали робити патент на свої продукти, з метою заохочення людей для придбання їх словника у вигляді онлайн-документу чи на CD.

Наступним поштовхом в еволюції створення онлайн-словників був розвиток швидкісного Інтернету на початку 2000-х років, який значно підвищив рівень доступності інформації. Як результат на просторах Інтернету з'явився перший такий багатомовний словник з різноманітними функціями — Вікісловник. З початку його було укладено англійською мовою, а пізніше створили адаптації й іншими мовами.

Дослідники зазначають, що спочатку комп'ютери використовувались для допомоги в укладанні словників, а потім для переведення друкованих матеріалів у цифровий формат, і на кінцевому етапі — створення електронних словників з нуля.

Щодо розвитку комп'ютерної лексикографії в Україні, її розквіт та розвиток можна простежити починаючи з 1980-х років, а саме 1983 рік, коли відбулася Всесоюзна конференція з питань створення машинного фонду, у

якій взяли участь наступні науковці: О.О. Потебня, В. Глушкова, В. Перебийніс, М. Пещак та І. Білецька [1, с. 28].

3.2 Особливості роботи з онлайн-системою написання словників Lехопому

Для створення нашого словника було обрано Lехопому. Це онлайн-система написання словників для їх укладання та публікації. Ця платформа з відкритим кодом дозволяє користувачам створювати словники та публікувати їх.

Нині існує чимала кількість програм, що дозволяють власноруч укладати та розміщати словники в Інтернеті з відкритим доступом для загального користування ними, напр. Anki — це безкоштовна програма, що дозволяє створювати та публікувати словники в мережі Інтернет з можливістю користування на будь-якому пристрої; ABBYY Lingvo — теж електронний ресурс, що допомагає створювати електронні словники; програма-словник Мульти-Лекс; PolyDic Editor та інші.

Lехопому дає можливість робити експорт та імпорт даних в різних форматах. В цілому, Lехопому — це потужний та масштабний портал, зорієнтований переважно на тих, хто працює в галузі “Лексикографія” або “Термінографія”. Щоб створити словник на Lехопому, потрібно створити обліковий запис (zareєstrуватися) та почати роботу.

Із переваг система Lехопому дозволяє створювати новий словник або завантажувати вже наявний. Власне вже в готовому словнику пошук слів може відбуватися за різними критеріями: “починається так”, “містить слово, яке починається так”, або повністю вводити слово, або нижче серед переліку лексикологічних одиниць, які містяться в цьому словнику, обрати потрібну (вони йдуть в алфавітному порядку) та натиснути й відкриється потрібна словникова стаття, оскільки усі лексикологічні одиниці на початку словника йдуть з активними посиланнями. Тут же можна ознайомитись із макроструктурою словника. За допомогою кнопки “Конфігурація” в налаштуваннях ми можемо відредагувати/виправити наш словник, його

макро- чи мікроструктуру; можемо налаштувати користувачів, які матимуть доступ до словника, його редагування чи просто перегляд; можемо опублікувати словник, щоб його бачили інші користувачі чи залишити приватним; змінити посилання на словник; також є налаштування власне словникової статті: можемо змінювати її структуру, зовнішній вигляд; є налаштування заголовного слова і налаштування параметрів пошуку.

Серед недоліків — це недовершене функціонування, тобто під час власне створення словникової статті, її трафарету, ми не можемо скопіювати цю структуру, а щоразу повинні вводити одні й ті самі данні. Також на цьому порталі поки ще немає керування клавішами на клавіатурі (не можна зберегти кнопкою Enter), що забирає певну кількість часу.

3.3 Особливості алгоритму укладання словника на онлайн-порталі Lexonomy

Ця робота була виконана на основі міжнародного проєкту “Computer lexicography”, де був залучений Національний університет “Львівська політехніка” та Єнський університет імені Фрідріха Шиллера. Отриманий досвід та знання з укладання електронних словників було взято за основу і в результаті розроблено свій унікальний електронний навчальний термінологічний словник “English lexicology” в онлайн-системі написання словників Lexonomy. Допоміжними програмами були Sketch Engine, таблиці Excel та сайт ilovepdf.com, що трансформує документи з одного формату в інший.

Переклад термінів було здійснено за допомогою таких онлайн словників: Merriam Webster, Collins Dictionary, Oxford Learner’s Dictionary, MacMillan Dictionary, E2U та Cambridge Dictionary.

Спочатку було відібрано підручники, довідники, з яких за допомогою Sketch Engine стягували термінологічні одиниці. Попередньо уся додаткова література була переведена в docx формат.

Роботу над словником було умовно розділено на два етапи. На першому етапі створено корпус на базі Sketch Engine, куди за допомогою

функції Keywords відібрано терміни для потенційних словникових статей. На другому етапі відбулося безпосереднє укладання двомовного словника.

Розглянемо всю процедуру укладання електронного навчального термінологічного словника «English lexicology» на першому етапі:

1. Завантаження наступних праць: Ніколенко А.Г. “English Lexicology: theory & practice”; Кваселевич Д.І., Сасіна В.П. “Практикум з лексикології сучасної англійської мови”; Верба Л.Г. “Порівняльна лексикологія англійської та української мов” з Інтернету у pdf форматі.

2. Трансформування файлів із pdf у docx.

1. готові файли завантажили;

2. видалили зайву інформацію (назву, зміст, додатки);

3. завантажили в Sketch Engine.

3. У Sketch Engine було створено корпус на базі обраного джерела (рис.1).

1. створено корпус на базі обраного джерела з назвою «Semantic structures»;

2. обрано тип корпусу (в нашому випадку — двомовний);

3. встановлено англійську як основну мову словника.

4. За допомогою функції Keywords відібрали терміни з обраних джерел

1. у фокусі обрали коефіцієнт 0,01 для пошуку «рідковживаних слів» (тобто терміни/термінологічні сполуки);

2. серед Attributes обрали пошук за лемою та прибрати пташку біля «A=a?»;

3. отримали список термінів у вигляді таблиці.

5. Таблицю з кожного підручника, довідника було збережено та завантажено в xlsx, куди й були стягнуті потрібні терміни

6. Було сформовано трафарет для словникових статей за таким принципом: 1) термін —> 2) частина мови —> 3) транскрипція —> 4)

етимологія —> 5) приклад —> 6) переклад терміна українською мовою —> 7) переклад тлумачення українською.

За результатами роботи на першому етапі були підготовлені словникові статті, які можна було розміщувати в Lexopomy.

На другому етапі головну увагу було зосереджено на безпосередньому укладанні словника:

1. Створили словник за допомогою Lexopomy та зареєстрували його на сайті.
2. Було обрано назву «Explanatory bilingual dictionary “English lexicology” by Makarchuk Kristina», яка демонструє тип, назву та автора словника.
3. Було задано параметри (структуру) словника за певною схемою
4. Тепер щоразу, коли треба додати нову словникову статтю, треба створювати цю схему наново і вставляти вручну термін і дефініцію (із заздалегідь підготовленої таблиці в *xlsx*) в структуру. Вставляємо в кожен елемент його складову і зберігаємо цю інформацію.
5. Структуру словникової статті створено таким чином:
 1. у налаштуваннях перейшли до вкладки Configure —> Structure;
 2. структуру, яка вже є за замовченням, видалили;
 3. залишили entry, що символізує про початок словникової статті;
 4. до entry додаємо його child elements покроково: headword, part of speech, transcription, etymology, example, sense 1, translation, sense 2;
5. зберегли прогрес та повернулись до створення словникових статей.
6. Використання готової схеми для створення словникової статті
 1. на вкладці налаштувань в самому вже словнику натискаємо «New+»;
 2. натискаємо на перший компонент, що з'явився — «entry», та серед «Child elements» обираємо «headword» (це буде назва терміна англійською);

3. знов натискаємо на «entry» та обираємо «part of speech» (частину мови), потім — «transcription», далі — «etymology» (етимологія), потім — «example» (приклад), далі знов натискаємо на «entry» та обираємо «sense 1» (це — дефініція англійською), знову натискаємо на «entry» та обираємо «translation» (переклад терміна), після повторного натискання «entry», обираємо «sense 2» (переклад дефініції).

Такий алгоритм повторюємо при створенні кожної словникової статті.

Перейдемо до аналізу структури словника та окремо структури його словникових статей. Макро- та мікроструктура словника — це найважливіші компоненти, які є результатом детального аналізу словника. Макроструктура може бути повною або усіченою. Повна макроструктура серед основних ознак має вступ, передмову, словник, граматичну довідку, правила користування, список скорочень, використані джерела; серед факультативних — скорочена теор. частина, що подає певні факти, які знадобляться користувачу для ознайомлення або розуміння — для кого призначено цей словник. Усічена макроструктура містить неповний набір ознак, які були перелічені вище. Наш словник має усічену макроструктуру, до якої належить передмова, власне словник, та алфавітний покажчик термінологічних одиниць.

Мікроструктура відповідає за словникову статтю, її структуру. Будь-яка словникова стаття нашого словника складається з headword —> part of speech —> transcription —> origin —> definition —> example —> translation —> definition.

Отже, процес створення такого електронного навчального термінологічного словника дозволив нам краще побачити його макро-та мікроструктуру. Ознайомлення із різними платформами для створення та публікації словників дало можливість дізнатися багато корисних онлайн систем зі словниками різних типів, які обов'язково стануть у нагоді. У перспективі плануємо продовжувати цю працю, удосконалювати словник додатковими термінами та функціями.

ВИСНОВКИ

Виконане дослідження було присвячене укладанню електронного навчального термінологічного словника «English lexicology». У роботі представлено модель терміносистеми предметної області ENGLISH LEXICOLOGY у вигляді фреймової схеми, що відбиває ієрархію поняттєвих категорій, виражених різними типами термінів. Також представлено словникові статті навчального електронного термінологічного словника предметної області ENGLISH LEXICOLOGY нового типу.

Тема нашого дослідження є актуальною сьогодні, оскільки надзвичайно важливим є розробка достатньої кількості онлайн засобів для оптимізації навчання, як це показав період пандемії та широкомасштабного вторгнення Росії на територію України. Саме цим обумовлена необхідність створення комп'ютерних словників, як один із засобів, що полегшує навчання в такі складні часи, а тобто цим обумовлено необхідність автоматичної обробки словникових даних комп'ютерними програмами, які базуються на системі ШІ.

Мета нашої роботи полягає у створенні такого електронного навчального термінологічного словника з дисципліни “Лексикологія” для самостійної роботи студентів спеціальності “Прикладна лінгвістика”.

У кваліфікаційній роботі на отримання ступеня бакалавра були вирішені наступні завдання.

У першу чергу було відібрано та проаналізовано список літератури, яка підходить до нашої теми дослідження та охоплює усі його межі. Після цього, серед цих джерел було знайдено та обрано визначення понять “термін” та “терміносистема”, а пізніше, за цими результатами власне відбулося дослідження цих двох понять, результати якого було вміщено в першому пункті нашої роботи. Там було охоплено власне визначення поняття термін, визначення його характерних ознак, процес творення, функції та було порівняно термін з номенклатурними назвами та професіоналізмами, їхніми особливостями. Було розглянуто спеціальну лексику, як загальний елемент

термінів, професіоналізмів та номенклатурних назв, що їх об'єднує. В цьому ж розділі наступним етапом було приділено увагу науковій галузі лексикології, було досліджено її історію виникнення та розвитку на різних територіях та власне в Україні; в межах цієї підтеми було розглянуто та проаналізовано сучасні напрямки лексикології, її об'єкт, предмет та задачі.

Другий розділ пов'язаний із вирішенням 3-го та 4-го завдань та передбачає наявність попередніх знань про фреймову систему представлення знань або ознайомлення з нею з “нуля”; її створення на основі відібраної лексики із ряду підручників, довідників, словників. Отже, на цьому етапі було покроково створено фрейм з головним елементом в ньому — “Лексикологія”. В цьому розділі ми перейшли до комп'ютерного словника, розглядається його поняття та типи навчальних словників такого типу. З'ясувавши це, ми перейшли безпосередньо до аналізу самого словника та відібраної до нього лексики. Аналіз лексики відбувався за двома складовими: екстралінгвістичною та лінгвістичною, кожна з яких теж мала певні підпункти, за якими відбувся аналіз.

У третьому розділі відбувся аналіз онлайн-системи для написання словників Лехопоту, яку було обрано через список певних переваг, які детальніше описуються в цьому розділі. Розглянуто особливості комп'ютерної лексикографії та виконано короткий огляд на джерела цієї науки та що цьому посприяло. Останнім етапом увага була сконцентрована на процесі укладання словника користуючись системою написання словників Лехопоту та іншими допоміжними програмами.

Як результат цього дослідження ми уклали аутентичний електронний навчальний термінологічний словник “English lexicology”, який є на платформі Лехопоту у відкритому доступі з метою полегшити навчання учнів з курсу “Лексикологія англійської мови” та систематизувати їхні набуті знання з дисципліни в цей невеликий прикладний продукт.

Окрім усього вищезазначеного також було виявлено закономірності подання лексики в електронному словнику; обґрунтовано структуру

представлення знань у вигляді фрейму; дослідили можливості представлення структур терміносистеми.

Як більш глобальну перспективу ми бачимо цей словник в першу чергу розширеним: більша кількість термінів; удосконаленням додатковими функціями: введені тести на перевірку термінологічної лексики, увесь словник розділено за пунктами відповідно параграфам чинного підручника студентів, додано більше цікавих та корисних посилань із прикладами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балог В. Сучасний стан української комп'ютерної лінгвістики. Лексикографічний бюлетень / В. Балог ; Ін-т української мови НАН України. — Київ, 2005. №11. С. 28-35
2. Бойко М. І. Українська комп'ютерна лексикографія : суспільні запити, проблеми та перспективи / М. І. Бойко ; Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. — Одеса , 2022. — С. 12-15. Серія : Філологія. 2022 №56. — Режим доступу: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v56/3.pdf>
3. Боярова Л. Термінологічна лексика в загальнонауковому тлумачному словнику / Л.Боярова ; Лексикографічний бюлетень. — Київ, 2008. — Вип. 17. — С. 13-24
4. Воловий А. О. Історія створення електронних словників / А. О. Воловий // Термінознавство: традиції та перспективи розвитку : матеріали XV Всеукраїнської наук.-практ. конф., 15 груд. 2021 р. – Харків, 2021. – С. 16–19. — Режим доступу: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/512be2f0-07fb-4e80-9be2-e9032b1e43ec/content>
5. Демська О. Вступ до лексикографії / О. Демська; Києво-Могилянська академія. — Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. — 266 с.
6. Кияк Т.Р. Лингвистические аспекты терминоведения: [уч. пособие] / Т.Р. Кияк. — Київ : Вид-во УМК ВО, 1989. — 104 с.
7. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / Юрій Іванович Ковалів. — Київ: ВЦ “Академія”, 2007. — Т.1. — С. 550-551
8. Ковальова Г. М. Словник професійної термінології з курсу “Українська мова (за професійним спрямуванням)”: Навчальний посібник / Ковальова Г.М., Лисак Л.К., Медведєва І.М. ; ДГМА. — Краматорськ : Вид-во ДГМА, 2007. — 68 с.

9. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства : Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / М. П. Кочерган ; — Київ : Видавничий центр “Академія”, 2001. — 368 с. (Альма-матер)
10. Огнієнко І. Етимологічно-семантичний словник української мови / І. Огнієнко ; Вид-во «Волинь», 1988. — 415 с. — Режим доступу: https://archive.org/details/etym-sem-slovnyk/III_M-O/page/n1/mode/2up?view=theater
11. Павлова О. Терміни, професіоналізми і номенклатурні назви (до проблеми класифікації спеціальної лексики) / О. Павлова ; Львів : Вісник НУ «ЛП», 2008. — С. 49-54
12. Перебийніс В. І. Теорія і практика укладання навчальних словників / В. І. Перебийніс ; Вісник Житомирського національного університету імені Івана Франка (77), 2008. — с.73-75. — Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/1150/1/04pviuns.pdf>
13. Перебийніс В. І. Традиційна і комп'ютерна лексикографія: Навчальний посібник / Перебийніс В. І., В.Сорокін В. М. — Київ : Вид. центр КНЛУ, 2008. — 218 с.
14. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови: Підручник / О. Д. Пономарів — 3-тє вид., перероб. і доповн. —Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2000. — 248 с.
15. Романова О. О. Спеціальна лексика української мови як об'єкт лінгвістичного дослідження: термін і професіоналізм [Текст] / О.О. Романова ; Термінологічний вісник. — 2013. —Вип. 2 (2). — С. 42-47. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/terv_2013_2%282%29_9
16. Симоненко Л.О. Термін у загальномовних словниках / Л.О. Симоненко. Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. — Київ : Вид-во КММ, 2012. — С. 218-225
17. Тараненко О.О. Новий словник української мови (концепція і принципи укладання словника) / О.О. Тараненко. — Київ : Кам'янець-Подільський, 1996. — 172 с.

18. Філіппова Н. М. Загальне термінознавство: навчальний посібник / Н. М. Філіппова ; НУК. — Миколаїв : Вид-во НУК, 2020. — 224 с.
19. Філіппова Н. М. Особливості англomовного риторично-організованого дискурсу: навчальний посібник / Н. М. Філіппова ; НУК. — Миколаїв : Вид-во НУК, 2021. — 172 с.
20. Южакова О. Концепт як головна одиниця когнітивної лінгвістики в аналізі терміносистем (на матеріалі термінології холодильної техніки) / Олена Южакова // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології» – 2010. – № 675. – С. 57–64.
21. Electronic lexicography in the 21st century. Proceeding of the ellex 2019 conference. 1-3 october 2019, Sintra, Portugal. Brno: Lexical computing CZ
22. Nesi H. Dictionaries in electronic form. The Oxford History of English Lexicography Oxford / Cowie, A.P. (ed.). OUP, 2008. P. 458-478
23. Nikolenko A.G. English Lexicology : Theory and Practice /. A.G. Nikolenko. – Vinnytsya : Nova Knyha, 2007. – 528 p.
24. <http://um.co.ua/5/5-3/5-32425.html>
25. <https://uacorporus.org/Kyiv/ua/gracinfo>
26. <http://um.co.ua/9/9-6/9-66083.html>
27. <https://naurok.com.ua/uploads/webinar/733/presentation.pdf?=1664381546>
28. https://philology.blogspot.com/2014/09/blog-post_44.html
29. https://vue.gov.ua/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0
30. <https://sum.in.ua/>
31. https://studopedia.com.ua/1_45838_pereklad-terminiv.html
32. <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v56/3.pdf>